

SVENSKA
LANTBRUKSSÄLLSKAPENS
FÖRBUND

ProAgria

Den finlandssvenska trädgårdsproduktionens framtid 2026

Utredare: Arto Vuollet,
Svenska lantbrukssällskapens förbund SLF

Uppdragsgivare & finansiär:
Finlandssvenska Jordfonden och
Svenska lantbruksproducenternas centralförbund

Förord

Den finlandssvenska trädgårdssektorn står idag i ett brytningsskede. Samtidigt som produktionen i många avseenden är stark och professionell, präglas omgivningen av ökande komplexitet, förändrade strukturer och nya krav. Frågor om kompetensförsörjning, samordning, finansiering och regional livskraft blir allt mera avgörande för branschens framtid. Denna utredning har vuxit fram ur ett behov av att skapa en tydligare helhetsbild av nuläget och de utmaningar och möjligheter som präglar den finlandssvenska trädgårdsproduktionen. Genom att kombinera statistik, omvärldsanalys och intervjuer med aktörer i branschen har ambitionen varit att synliggöra inte bara hur sektorn ser ut i dag, utan också vilka faktorer som kommer att avgöra dess utveckling framöver.

Arbetet visar att trädgårdsproduktionen i Svenskfinland inte kan förstås isolerat. Den är en del av ett större ekosystem där marknaden, företag, utbildning, forskning, rådgivning, organisationer och samhällsstrukturer samverkar. När dessa delar fungerar väl skapas starka och konkurrenskraftiga kluster, såsom i Österbotten och på Åland. När samspelet brister uppstår i stället en sårbarhet som påverkar hela näringens utvecklingskraft.

Utredningen pekar tydligt på att framtiden inte enbart avgörs i växthusen eller på odlingsfälten, utan i hur väl det omgivande systemet förmår stödja en modern och alltmer specialiserad näring. Samtidigt finns betydande möjligheter. En stark företagskultur, regionala kluster, teknologisk utveckling och ett växande fokus på inhemsk livsmedelsproduktion skapar goda förutsättningar för fortsatt utveckling.

Syftet med denna utredning är därför inte enbart att beskriva nuläget, utan att bidra till en gemensam förståelse och skapa underlag för framtida beslut. För att trygga en livskraftig trädgårdssektor krävs ett långsiktigt perspektiv där samordning, kompetens och resurser utvecklas i takt med näringens behov.

Vi hoppas att denna utredning kan fungera som ett verktyg för beslutsfattare, organisationer och aktörer inom branschen och som en grund för fortsatt dialog och utveckling av den finlandssvenska trädgårdssektorn.

Ett stort tack till Stiftelsen Finlandssvenska Jordfonden som tillsammans med Svenska lantbruksproducenternas centralförbund r.f. är uppdragsgivare samt finansiär.

Helsingfors 29.9.2026

Arto Vuollet,
sakkunnig på Svenska Lantbrukssällskapens förbund

1. Uppdraget

I dag verkar flera organisationer inom rådgivning, utbildning och intressebevakning med koppling till trädgårdsbranschen. Utöver det finns svenskspråkig verksamhet inom flera i huvudsak finskspråkiga organisationer. Strukturen är mångfacetterad och resurserna begränsade, och i en situation där tillgängliga resurser framöver sannolikt minskar finns ett behov av att se över hur verksamheten kunde samordnas mer effektivt. En bättre koordinering mellan berörda aktörer kunde bidra till att de finlandssvenska trädgårdsodlarnas och studerandes behov tillgodoses på ett ändamålsenligt och långsiktigt hållbart sätt.

Syftet med denna utredning är att skapa en helhetsbild av nuläget inom den finlandssvenska trädgårdssektorn samt att identifiera utvecklingsbehov och möjligheter till fördjupat samarbete. Arbetet inleds med en nuläges- och omvärldsanalys samt genomgång av aktuell statistik över trädgårdsodlingen i Finland, med särskilt fokus på den finlandssvenska produktionen. Därefter genomförs intervjuer med svenskspråkiga representanter inom näringen för att kartlägga deras behov, utmaningar och framtidsförväntningar.

Genom denna utredning vill vi skapa förutsättningar för en mer samordnad, resurseffektiv och framtidssäkrad svenskspråkig verksamhet inom trädgårdssektorn, så att branschen även framöver kan bidra till en stark inhemsk livsmedelsproduktion och en trygg försörjningsberedskap. Trädgårdssektorn är också viktig för att för sin del fortsatt hålla den svenskspråkiga landsbygden levande.

2. Bakgrund

Den finlandssvenska trädgårdssektorn verkar i en komplex och snabbt föränderlig omvärld där politiska, ekonomiska, sociala och teknologiska faktorer tillsammans formar förutsättningarna för produktion, utveckling och konkurrenskraft. Samtidigt som sektorn till sin omfattning är relativt liten i ett nationellt perspektiv, har den en betydande regional roll och stor strategisk betydelse för den inhemska livsmedelsförsörjningen.

Trädgårdsnäringen är en del av jordbrukssektorn som handlar om produktion och marknadsföring av grönsaker, bär och frukter samt om prydnadsväxter för inomhus- och utomhusbruk. Därför är även [de nationella näringsrekommendationerna från 2024](#) viktiga att notera - de grundar sig på nordiskt samarbete och vill främja den planetära hälsan. Det rekommenderas att man ska äta mångsidigt, och i kosten ska ingå grönsaker, bär och frukt dagligen och tillsammans 500–800 gram. Rekommendationen är att ungefär lika mycket grönsaker ska konsumeras dagligen som bär och frukt tillsammans. Därtill potatis samt baljväxter, som kan räknas som trädgårdsprodukter beroende av sammanhanget, som nypotatis och baljväxter som färsivaror. En riklig konsumtion av färska eller djupfrysta grönsaker, bär och frukt ingår som centrala komponenter i en hälsosam och balanserad diet. Finland har en betydande inhemsk produktion av grönsaker, frukt och bär, men vi importerar också mycket av dessa vegetabilier. Med tanke på dessa rekommendationer är argumenten för en fortsatt stark trädgårdssektor av yttersta vikt i vardagen.

Den senaste omfattande utredningen om trädgårdsproduktionen i Finland, [Strategiarbetsgruppen för trädgårdsproduktion](#), publicerades år 2003. I denna utredning tangeras vissa delar i den strategin, men mycket av de yttre omständigheterna och inom trädgårdsföretagen ändrats gjort att innehållet inte längre är aktuellt. Utredningen var också statlig och fokuserade på åtgärder som kunde göras med styrning främst av jord- och skogsbruksministeriet.

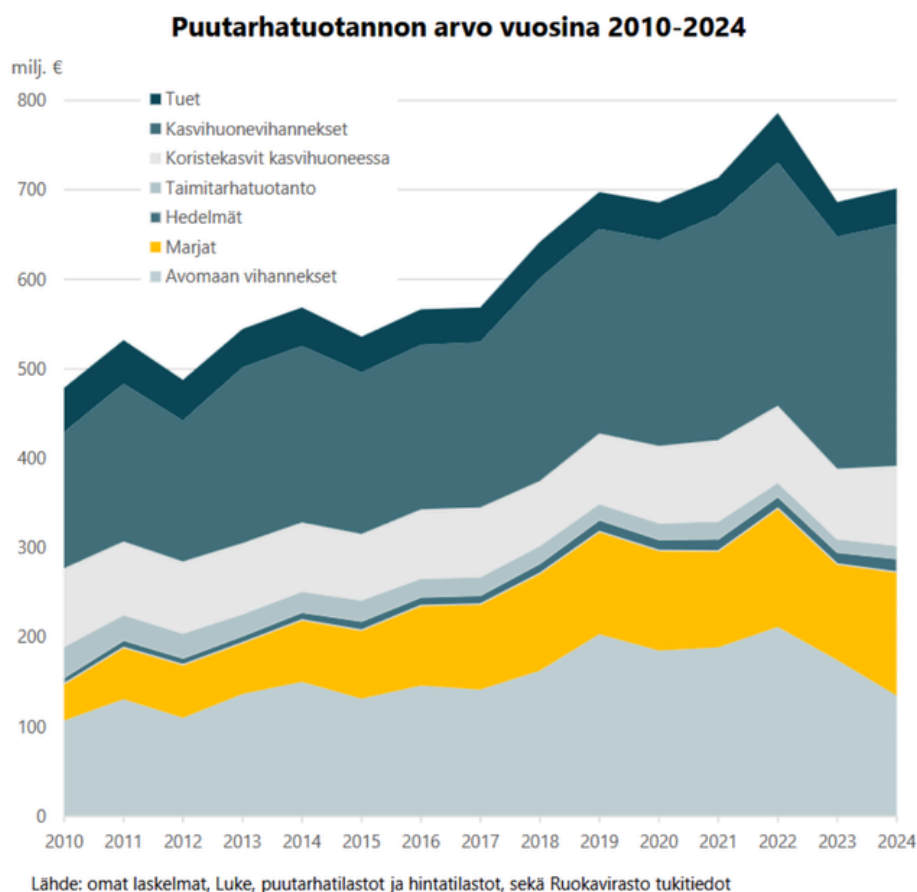
2.1 Trädgårdsproduktionen nationellt och i Svenskfinland

Trädgårdsodlingen i Finland utgör en betydande del av jordbrukssektorn och är särskilt koncentrerad till regioner med stark finlandssvensk närvaro. Enligt Naturresursinstitutet Lukes statistik fanns det år 2025 cirka 2 800 trädgårdsföretag, varav cirka 2 250 frilandsföretag och 750 växthusföretag. Den totala odlingsarealen uppgår uppskattningsvis till cirka 18 000 hektar på friland, där de tvåspråkiga regionerna står för omkring 40 % av arealen och 350 hektar växthus, där de tvåspråkiga regionerna stod för ännu större procentandel av växthusarealen.

Regionalt är produktionen koncentrerad till områden med olika demografiska förutsättningar. Österbotten utmärker sig genom en hög andel svenskspråkig befolkning, 52 %, och stark trädgårdsproduktion. Egentliga Finland har flest växthusföretag till antal, medan Nyland har den största svenskspråkiga befolkningen i landet med många mindre företag utspridda över landsbygden och huvudstadsregionen utgör en viktig och stark marknad som också möjliggör försäljning av specialprodukter. Åland producerar en betydande del av de inhemska frilandsprodukterna.

Den finlandssvenska trädgårdsproduktionen har i vissa produkter stor betydelse både lokalt och nationellt. Särskilt den finlandssvenska växthusproduktionen av grönsaker i Österbotten samt lök- och äppelproduktionen på Åland spelar en viktig roll inom den inhemska livsmedelsproduktionen. För att trygga försörjningsberedskapen och säkerställa tillgången till inhemska trädgårdsprodukter är det av stor vikt att även de finlandssvenska trädgårdsproducenterna fortsätter att vara en livskraftig och konkurrenskraftig del av näringen.

En aktuell läsvärd och mycket komprimerad branschbeskrivning av trädgårdssektorn från Naturresursinstitutet LUKE på finska kan laddas ned [här](#). Se nedan en skärmbild från publikationen om värdet av trädgårdsproduktionen åren 2010–2014. Förklaringarna uppfifrån och ned: Stöd, Växthusgrönsaker, Prydnadsväxter i växthus, plantskoleprodukter, Frukt, Bär, Frilandsgrönsaker.

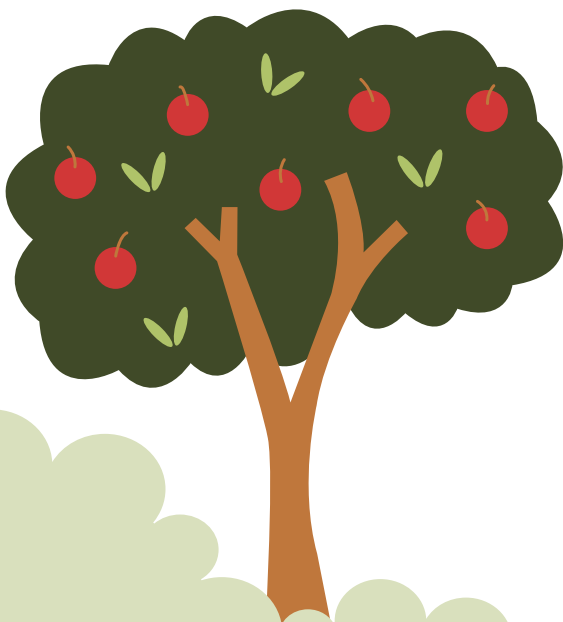

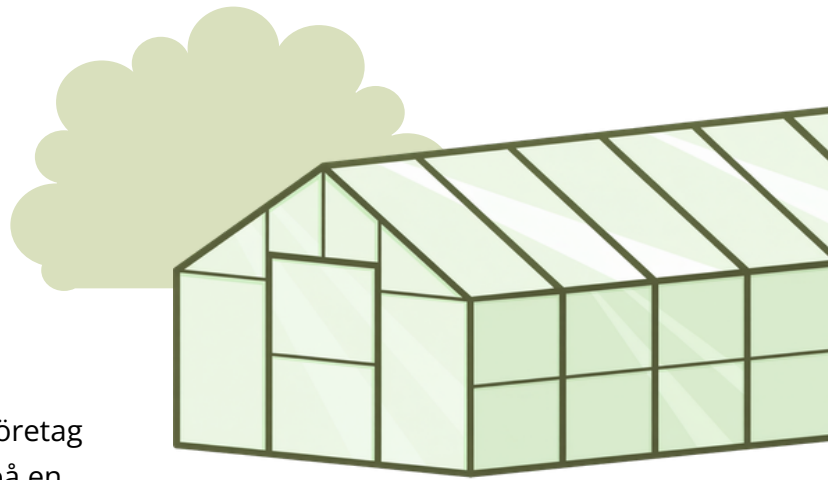
Ovanstående graf visar att trädgårdsproduktionen utgör ekonomiskt en betydande sektor med ett årligt värde på cirka 700 miljoner euro, trots att den endast använder cirka **0,8 %** av den finländska åkerarealen på 2,2 miljoner hektar, varav det odlades spannmål på en miljon hektar.

Trädgårdssektorn har en högre produktivitet och en högre ekonomisk intensitet jämfört med övrig växtodling. Växthusodlingen genererar de högsta odlarinkomsterna, men som i andra branscher varierar inkomsterna stort mellan företagen. De 5–10 största företagen inom olika produktionssektorer kan ibland svara över hälften av den nationella produktionen.

Ungefär 80 % av trädgårdsföretagen odlar på friland i Finland. Sett till odlingsareal odlades mest trädgårdsärt, 4 000 ha (för frysta ärter på 1 700 ha), morot på 1 700 ha och matlök på 1 300 ha. Grönsaksskörden från friland uppgick till 200 miljoner kilo, varav morot stod för 80 miljoner kilo. Bär produceras 18 miljoner kilo varav jordgubbe utgör 13 miljoner kilo. Äpplen producerades 7,1 miljoner kilo, varav 5,6 miljoner kg produceras på Åland, vilket var närmare 80 % av den totala äppelskörden 2025 i Finland, vilket var betydligt lägre än året innan. Tillsammans med de andra tvåspråkiga regionerna Egentliga Finland och Nyland, står de för över 90 % av äppelproduktionen i Finland. I Åboland har äppelodling lokal betydelse i de kustnära svensksbygderna.

År 2025 producerades 96 miljoner kilo växthusgrönsaker, varav andelen växthusgurka 56 och tomat 36 miljoner kilo. Österbotten, och särskilt Närpes, har en central roll i växthusproduktionen och står för upp till cirka 70 % av landets tomat- och gurkodling. Sallat och örter odlades i 85 miljoner stycken torvkrukor. Prydnadsväxter odlades i växthus på en areal av 105 hektar: 6,5 miljoner krukväxter, närmare 30 miljoner utplanteringsväxter samt 85 miljoner lökväxter.

Växthusodlingen omfattar cirka 375 hektar och arealen minskar sakta. Antalet växthusföretag minskar förhållandevis snabbt, vilket tyder på en strukturutveckling mot färre men större enheter särskilt inom grönsaksproduktionen. Prydnadsväxtproduktionen, särskilt direktförsäljning av blommor, kan ekonomiskt upprätthålla mindre handelsträdgårdar än växthusgrönsaksproduktionen. På landsbygden finns det tämligen utspritt med mindre handelsträdgårdar med direktförsäljning av främst blommor, vilka bidrar till den lokala ekonomin och skapar arbetstillfällen. Växthusföretagen som odlar blommor är relativt jämnt spridda över hela landet i motsatt till annan kommersiell trädgårdsproduktion.

Trots minskningen av antalet trädgårdsföretag med cirka 22 % sedan 2013, har produktionsvolymerna dock hållits relativt stabila. I dagsläget är det av de större växthuskulturerna närmast odlingen av julstjärna som hotas på grund av för låga försäljningspriser i förhållande till omkostnaderna.

Plantskoleodling idkades på ungefär 350 hektar, och arealen är ojämnt spridd över landet. En österbottnisk specialitet har varit export till norra Sverige av plantskoleväxter, men omfattningen är inte speciellt stor. Här kan också nämnas en relativt stor export av växthusgrönsaksplanter från Österbotten till handelsträdgårdar i norra Europa.

Odlingen av skogsplanter är omfattande i Finland, eftersom man odlar cirka 160 miljoner skogsplanter årligen. På grund av de nyare metoderna att förnya skogen har odlingen minskat med cirka 100 miljoner planter sedan odlingen var som störst. Av tradition räknas inte odlingen av skogsplanter i Finland till trädgårdsodling även om odlingen är en mycket intensiv form av plantskoleodling där växthus-, frilandsodlings- och kyllagerteknik utnyttjas med samma teknik som trädgårdsodling. Skogsplantskolorna erbjuder också arbetstillfällen för trädgårdsutbildade, men forskning och annan utveckling tycks ske separat från annan inhemsk forskning inom växtodlingssektorn. Mellanå Plant i Kristinestad producerar årligen 25 miljoner skogsplanter och är ett exempel hur större plantskolor blir allt större, och mindre plantskolor har laggst ned som de av Mellanå Plant uppköpta plantskolorna i Sideby, Ekenäs och Lappo.

Hela marknadsprissatta avkastningen för trädgårdsproduktionen i Finland år 2024 var cirka 660 miljoner euro, varav matprodukternas andel var 560 miljoner euro. Värdet av trädgårdsprodukter i detaljhandeln är cirka 2,5 miljarder euro. Trädgårdsprodukterna för cirka 16 % av värde av livsmedelsprodukterna, vilket är i samma storleksklass som kött, mejerivaror och spannmålsprodukterna inklusive bröd. Dock är mycket av trädgårdsprodukterna importerade, särskilt frukt. Inom förädlingen är frukt, bär och grönsakers kring 5 % av livsmedelsindustrins omsättning.

Antalet jordbruks- och trädgårdsföretag har minskat med 22 % och utfört arbete med 24 % sedan år 2013. Produktionens volym har däremot inte minskat nämnvärt.

År 2023 sysselsatte jordbruks- och trädgårdsnäringen 118 000 personer och med arbetsinsatsen 55 000 årsverken. Cirka 70 % av arbetskraften var jordbrukare samt familjemedlemmar. År 2023 var cirka 23 000 personer kortvarigt anställda inom jordbruks- och trädgårdsnäringen. Trädgårdsbranschens sysselsättningseffekt är hög, 2023 arbetade 19 000 personer inom växthus- och frilandsodling, vilket är 16 % av arbetskraften inom hela jordbruks- och trädgårdsnäringen. Frilandsodlingar sysselsätter den största delen av de tillfälligt anställda. Trädgårdsnäringen sysselsatte år 2023 cirka 16 000 utländska arbetstagare, varav cirka 2 600 permanent och 13 000 tillfälligt. Antalet fast anställda uppgick till drygt 11 000 personer. Arbetskraften var anställd på cirka 7 800 gårdar eller företag.

2.2 Frilandsodlingens strukturutveckling

Frilandsodlingsföretagens antal har sjunkit från cirka 5 000 till 1 200 gårdar mellan 1990 och 2020. Odlingsarealen har dock stigit och den genomsnittliga odlingsarealen per gård stigit från 1,3 till 8,8 hektar mellan åren 1984 och 2024. Bärödlingsens genomsnitt areal har stigit från 1,5 till 5 hektar mellan åren 1994 och 2024. Cirka 66 % av Finlands jordgubbsskörd odlas på friland, och den resterande tredjedelen i tunnlar och i mindre mån i växthus. Tunnelodlingens snabba utveckling har resulterat i att tre fjärdedelar av hallonsköörden odlas i tunnel. I fruktodlingens strukturutveckling har inte mängden gårdar med fruktodling förändrats lika kraftigt som i annan frilandsodling.

Odlingen av matlök är geografiskt koncentrerat. Åland producerade 24 % och Egentliga Finland 38 % av hela landets lök år 2023. Året 2024 fanns det 257 lökproducenter, varav de tio största producerade hälften av landets dryga 30 miljoner kilos skörd. Hälften av frilandsgrönsaker året 2023 var rotväxter, varav morot är den största enskilda odlingsväxten. Året 2023 var morotens andel 38 % och året 2024 hela 41 % av rotväxternas totalskörd. Egentliga Finland producerar 34 % av hela landets morötter. Året 2024 fanns det 207 morotsproducenter, varav de tio största producerade 32 miljoner kilo av landets 76 miljoner kilos totalskörd. En stor del av morötterna går till vidareförädling, färdigmat samt frysning och konsumeras inte färskt.

2.3 Växthusodlingens strukturutveckling

Antalet växthusföretag var närmare 3 000 före milleniumsskiftet men antalet har sjunkit till cirka 750 företag. Samtidigt har den odlade arealen minskat en fjärdedel utan att produktionen har minskat eftersom produktionens effektivitet har ökat i och med odlingskunskapens och växthusteknikens stora framsteg under 2000-talet.

Grönsaker odlas i växthus på en areal av cirka 200 hektar av den totala arealen på 350 hektar. Regionerna Österbotten och Egentliga Finland står tillsammans för lite drygt över hälften av landets växthusareal. Regionen Österbotten har en tredjedel av växthusarealen i Finland. Nyland har cirka 20 hektar växthus.

2.4 Sammandrag

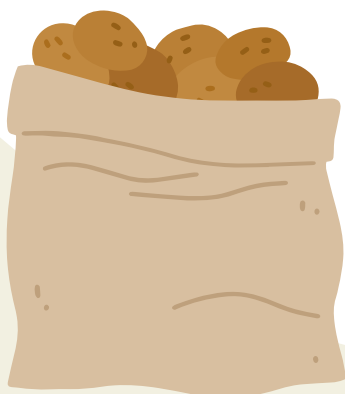
Nuläget kan förklaras med en fortsatt stark produktionsbas, särskilt inom växthusodling, men också av en pågående strukturförändring där antalet företag minskar samtidigt som effektiviteten och produktiviteten ökar. Växthusproduktionen av grönsaker är geografiskt koncentrerad och beroende av både lokal kompetens och internationell arbetskraft. De tvåspråkiga regionerna spelar en central roll i den nationella trädgårdsproduktionen. De centrala nyckeltalen kan analyseras närmare vid behov för närmare analyser för beslutsunderlag.

Det finns en tydlig regional dimension. Österbotten, särskilt Närpes, framstår som ett starkt kluster med lokal företagsanda, andelslag, gemenskap och fungerande kopplingar mellan företag och utvecklingsaktörer. Åland kan sägas ha ett motsvarande kluster inom fruktodlingen.

Österbotten håller på att utvecklas mycket kring odlingen av frilandsgrönsaker, men ännu kan man inte påvisa ett direkt klustertänkande. Det finns redan producentorganisationer och grossister samt salladstillverkare och andra livsmedelsföretag i regionen.

Åbolands klimat ger förutsättningar det mesta av det som kan odlas i Finland, men den tidigare relativt vanliga familjeskaliga odlingen av trädgårdsväxter har fått ge vika när den storskaliga odlingen har tagit över i trädgårdsproduktionen. Åboland hade tidigare också en egen trädgårdsrådgivare som har betytt mycket för odlingens utveckling i regionen. Åboland står inför att hitta nya produkter och försäljningskanaler för trädgårdsprodukter. Nypotatis är en viktig lokal produkt som har en fördel av att vara tidigast i Finland. Även tidiga frilandsjordgubbar är typiskt för det svenskspråkiga Åboland.

Nyland har en speciell styrka i närheten till huvudstadsregionens köpstarka stora marknad. Å andra sidan är markpriset relativt högt och konkurrensen hård för de mindre odlarna från de stora försäljningskedjorna med de stora butikerna och stort utbud. Samtidigt antyds att denna styrka också kan innebära en viss tröghet i förändring, då etablerade strukturer ofta är utmanande att förändra. Regionens styrka ligger i entreprenörskap och kultur, men detta kan också i sin tur skapa motstånd mot förändring.

3. Omvärldsanalys

Trädgårdsnäringen har flera utmaningar som höga energikostnader och låga vinstmarginaler i många företag. Näringen är också beroende av utländsk säsongsarbetskraft och en invandrad arbetskraft. På frilandsodlingar oroar man sig över hur man ska möta konsekvenserna av klimatförändringarna speciellt när man odlar i ett också annars svårare odlingsklimat än i länder med konkurrerande produktion. Växtskyddet är inom några stora kulturer beroende av ett fåtal växtskyddsmedel som inom en nära framtid kan tas bort från marknaden utan att alternativa medel eller metoder kommer till. Det kan medföra att odlaren plötsligt står utan användning för sina specialmaskiner, packeri och kyllager.

Ekonomi och marknader

På politisk nivå styrs även trädgårdssektorn i hög grad av EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP), som sätter ramarna för stöd, miljökrav och investeringar. De senaste reformerna betonar klimatåtgärder, hållbarhet och biologisk mångfald, vilket ökar kraven på producenterna och skapar behov av specialiserad rådgivning. Samtidigt har det lyfts fram från rådgivningen att tillämpningen av stödsystemen med tolkningen av regelverket varierar regionalt, vilket kan skapa ojämlika förutsättningar eftersom trädgårdssektorn har så mångskiftande odlingsmetoder, och det finns inte tillräckligt anpassade tolkningsregler.

Parallellt betonar både EU och den finländska staten livsmedelsproduktionens roll för försörjningsberedskapen, särskilt i det förändrade säkerhetspolitiska läget i Europa. Detta skapar ett politiskt momentum som kan gynna inhemsk produktion, men sker samtidigt i ett ekonomiskt läge där offentliga resurser blir mer begränsade.

Trädgårdssektorn verkar i en global marknad där den största produktionen sker i större länder med betydande mer produktion. Naturligtvis satsas det mycket resurser för att effektivisera och förbättra odlingen i dessa länder. Förädlingen av sorter av trädgårdsväxter sker inte längre i de nordiska länderna förutom av frukt- och bärsorter. För nordiska producenter innebär detta ett beroende av internationella förädlingsprogram, eftersom det inte lönar sig att förädla för de relativt små marknaderna i Norden. Stora förädlingsfirmor har därför haft ett system där en huvudkonsulent som känner de nordiska marknaderna och odlingsförhållandena har valt ut så kallade spin-off sorter, alltså nya sorter som visar upp egenskaper som å ena sidan lämpar sig för nordiska förhållanden och är tillräckligt intressanta för den nordiska marknaden, men å andra sidan inte är förädlade specifikt för Norden.

Ekonomiskt verkar företagen i en miljö med ökade kostnader för energi, insatsvaror, arbetskraft och logistik. Växthusproduktion är särskilt energiintensiv och känslig för prisvariationer. Investeringar i ny teknik, energieffektivisering och klimatanpassning är nödvändiga men kapitalkrävande, vilket gynnar större företag och driver på en strukturutveckling mot färre och mer kapitalintensiva enheter. Detta stämmer väl överens med **strukturomvandlingen** inom lantbruket: "väx eller väck". När produktionskostnaderna stiger samtidigt som intäkterna sjunker eller står stilla, minskar marginalerna. För att kunna producera till en lägre kostnad per enhet är lösningen oftast att expandera odlingsarealen. Här gäller det också för rådgivningen och andra instanser att kunna förstå hur stora företag fungerar. Likväl skapar stora gårdar också arbete åt andra landsbygdsföretag. På stora arealer hinner man inte själv göra alla odlingsåtgärder på åkrarna och de läggs ut på entreprenad till andra odlare, liksom också bokföring och andra arbetsuppgifter inom företaget.

Mindre gårdar lägger ofta ned sin verksamhet i Svenskfinland liksom i övriga landet, och åkermarken arrenderas sedan eller köps av större gårdar vilka därmed kan utnyttja teknik för storskalig odling och odlingen effektiviseras. Med större odlingsarealer kan större frilandsodlingar få bättre växtföljdspraxis, vilket många grönsaker och bär kräver för att förhindra eller minska risken för jordburna sjukdomar i odlingen.

Moderna maskiner och tekniska system är mycket dyra och kräver allt större arealer för att täcka investeringskostnaderna. Företagen blir också samtidigt sårbarare i krissituationer, till exempelvis när någon produktionskostnad ökar plötsligt eller när det blir störningar i marknaderna. Klimatförändringar med mer extrema vädersituationer än tidigare kan också vara en betydande riskfaktor.

Den tekniska utvecklingen inom sektorn är snabb och omfattar bland annat automatisering, digitalisering, precisionsodling och avancerad klimatstyrning i växthus. Dessa olika teknologier möjliggör effektivare produktion och bättre resursanvändning, men ställer höga krav på kompetens och investeringsförmåga. För en liten språklig minoritet blir tillgången till specialiserad rådgivning och kontinuerlig fortbildning avgörande. Den internationella faktorn är också viktig i ett mindre land som Finland för att ta del av spetskompetensen inom trädgårdsodling. Mindre avancerad och billigare teknik kan dock användas i många kulturer som primörer av grönsaker, bär på mindre odlingar och odling av många prydnadsväxter.

Samtidigt präglas marknaden av en koncentrerad dagligvaruhandel, vilket skapar prispress. Butikskedjorna ställer allt större krav på trädgårdsodlarna eftersom butikskedjorna och andra aktörer i den privata sektorn förutsätter att odlaren eller andelslaget har ett **kvalitetssystem** för produktionen för att kunna sälja sina produkter till butikskedjor eller andra inköpare. Kvalitetssystemen är kostsamma och arbetskrävande. Eftersom kvalitetssystemen är organiserade förfaringssätt för kvalitets- och riskhantering i företaget, ger de också fördelar genom att företagets processer går igenom, säkras och bokförs.

För små trädgårdsföretag är ett omfattande kvalitetssystem dock relativt dyrt och ger också en relativt stor arbetsbörda. Om företaget sysslar med flera inkomstkällor, såsom turism, kan de relativa kvalitetssystemkostnaderna för trädgårdsproduktionen vara ohållbara. Då är odlaren hänvisad till marknader där inte kvalitetssystem krävs såsom direktförsäljning eller leverans direkt till butiker som inte kräver ett kvalitetssystem av direktleverantörer. Dessa alternativa försäljningssystem kan dock vara relativt dyra eftersom själva försäljningen kräver relativt mycket arbete. I skärgårdskontexten och i andra sammanhang där åkerarealerna är relativt små och inkomsten kompletteras med andra inkomstkällor, kan det behövas åtgärder för att säkra att kostnaderna inte blir orimliga för kvalitetssystemen, utan lagstadga åtgärder bör räcka för att kunna sälja sina produkter.

Logistiken utgör en central strukturfaktor. En stor del av produkterna transporteras via logistiska centraler i södra Finland, vilket innebär att produkter från exempelvis Österbotten distribueras via Nyland innan de når lokala marknader i Österbotten. Detta åskådliggör dagens handelsstruktur, där logistiken är mycket central av hur man når ut till de stora butikskedjorna. Direktförsäljning förekommer främst hos mindre producenter och kan ge högre marginaler, men innebär också ökade krav på arbetsinsats och kundhantering. Även här kan man lyckas ordna lokal distribution med mindre lokala firmor, och odlaren kan koncentrera sig på produktionen och servicen på den egna odlingen.

Den nationella politiken lyfter fram behovet av en stark inhemsk livsmedelsproduktion, men strukturförändringar inom **utbildningssystemet** påverkar tillgången till kompetens. Nedskärningar inom yrkesutbildningen och centralisering av naturbruksutbildningar riskerar att försvaga den regionala kompetensförsörjningen, särskilt inom den svenskspråkiga sektorn. Bristen på svenskspråkig utbildning inom trädgårdsodling, särskilt på andra stadiet, framstår som en kritisk utmaning. En annan utmaning är också läromedlen i den svenskspråkiga utbildningen.

Socialt står trädgårdssektorn inför betydande utmaningar kopplade till demografi och kompetensförsörjning. Producentkåren åldras och generationsväxlingar är inte självklara. För att investeringar ska vara attraktiva krävs att ägarskiftet planeras in i relativt ung ålder, vilket inte alltid är fallet. Aktiebolagsformen ger en möjlighet att gradvis ta över företaget.

Urbaniseringen inverkar på rekryteringsbasen, men i många områden som ligger relativt nära tätorter suddas gränsen mellan stad och landsbygd ut. Närbelägen odling skapar nya marknadsmöjligheter genom ökad efterfrågan på lokalproducerade livsmedel.

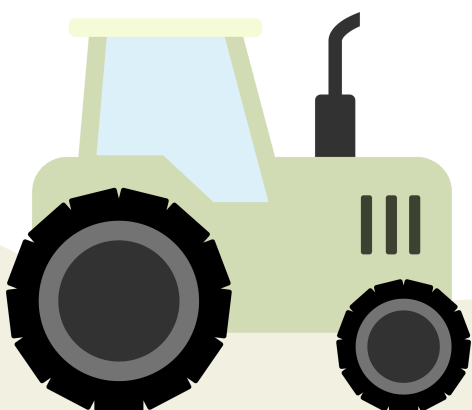
Regionalt är produktionen starkt koncentrerad. I vissa odlingsområden, särskilt i Österbotten och på Åland, finns tydliga kluster där företag, rådgivning, banker, leverantörer och packerier samverkar. Denna närhet skapar effektiva nätverk och goda förutsättningar för kunskapsutbyte och affärsutveckling. Samtidigt saknas i dessa områden tillräcklig lokal tillgång till utbildning och tillräckligt med sakkunniga, vilket skapar ett strukturellt glapp. Det finns även indikationer på ett visst avstånd mellan forskning och det praktiska, både geografiskt och i termer av förståelse.

Den fragmenterade strukturen inom **trädgårdssektorns organisationer** gör att man inte har tydliga roller för tillräckligt riktade åtgärder.

Utvecklingen på landsbygden utgör en viktig bakgrundsfaktor. Den landsbygdspolitiska redogörelsen (2026) lyfter fram att landsbygden har en central roll för ekonomi, välfärd och nationell säkerhet, men också att befolkningsutveckling och tillgång till service är avgörande för dess livskraft. För trädgårdssektorn innebär detta att produktionen inte kan ses isolerat, utan är beroende av fungerande samhällsstrukturer, inklusive utbildning, arbetskraft och infrastruktur. Redogörelsen betonar även behovet av platsbaserad utveckling, där regionala och lokala förutsättningar beaktas i politiken.

Den finlandssvenska trädgårdssektorn befinner sig i ett läge där dess strategiska betydelse ökar, samtidigt som dess strukturella sårbarheter blir tydligare. Branschen påverkas av globala marknader, EU-reglering och nationell politik, men dess långsiktiga livskraft avgörs i hög grad av regionala och lokala förutsättningar.

För att stärka konkurrenskraften och bidra till försörjningsberedskapen krävs inte enbart produktionsmässig utveckling, utan även förbättrad samordning mellan aktörer, stärkt kompetensförsörjning och en mer sammanhållen organisationsstruktur.

4. Lägesanalys

I det här kapitlet tas upp de centrala faktorer som inverkar på den finlandssvenska trädgårdsbranschens framtid. Analysen baserar sig på intervjuer av odlare, rådgivare, forskare och andra aktörer inom trädgårdsnäringen gjorda av utredaren. Åtgärdsförslagen är baserade på en kombination av intervjuerna, olika rapporter och artiklar samt på utredarens betydande erfarenhet inom trädgårdsbranschen.

I kapitlen nedan redogörs innehåll speglat från de intervjuer som gjorts.

4.1 Om odlarnas vardag och framtid

Generellt gäller att arbetet inom branschen är mycket krävande och mycket mångsidigt. Det kräver mycket av dess utförare allt från den strategiska ledningen, den dagliga arbetsledningen till utförandet av arbetet i tidvis stressande och fysiskt krävande arbetsmiljöer. Man bör förstå att trädgårdsnäringen består främst av två olika typer av företag: dels de relativt små familjeföretagen med främst familjemedlemmar som arbetskraft med några säsongsanställda, dels de större företagen som har många anställda. De största trädgårdsföretagen i Finland har upp till hundra arbetstagare. Det finns också så kallade mellanstora företag, som har samma slags utmaningar som både mindre och större trädgårdsföretag har.

Kraven på producenterna är mycket flera än tidigare, inom företaget ska bland annat mycket data analyseras både från produktionen och inom ekonomin. Myndigheter, banker och affärskedjor ställer strikta krav på kommersiella odlare av trädgårdsprodukter. Också kvalitetssystemen ställer höga krav och kan förutsätta att extra arbetskraft måste anställas.

Marknaderna kan se mycket olika ut trots att produkterna är de samma. Det åskådliggörs bäst på marknaden för kruk- och utplanteringsväxter där mindre lokala odlare säljer främst till en lokal marknad och oftast också genom direktförsäljning, medan de största odlarna säljer bara i parti och till en landsomfattande marknad. I det här fallet är också marknadens spelregler olika. I den lokala odlingen kan en prishöjning på 10 cent på produkten gå igenom, men i partihandeln skulle den kunna orsaka att kunderna köper importerade varor i stället.

Säsongsblommor används också ofta som så kallade lockvaror, som säljs i detaljhandeln med liten eller ingen vinst enbart för att locka kunder till butiken för att de också ska köpa andra, dyrare varor vid besöket. Detaljhandels konkurrens kan vara förödande för den mindre odlarens lokala marknad med säsongsblommor eller plantskoleprodukter. Inom vegetabiliesektorn är läget annorlunda, där används grönsaker och bär som lockvaror främst när det är temporärt överskott och därmed sätts priset enligt tillgång och efterfrågan.

Företagen är mycket mer professionaliserade än tidigare eftersom kunskapen om odling och marknaderna har stärkts successivt. Många större trädgårdsföretag är numera aktiebolag där generationsskiftet sker oftast inom familjen, och det finns öppningar för att ta in extern verkställande direktör eller odlingsansvarig. Detta visar på en utveckling från familjejordbruk mot i många fall mer komplexa företag. Inom trädgårdsbranschen verkar därför numera många odlingar i bolagsform jämsides med trädgårdsodlare med företagsformen enskild näringsidkare.

Stora gårdar, särskilt i södra Finland, har traditionellt haft en strategi för generationsväxling. Mindre gårdar har däremot ofta saknat en lika tydlig strategi trots att verksamheten på gårdarna i många fall har vuxit betydligt. Regionalt i Svenskfinland finns det vissa mer eller mindre öppna program för att säkra och underlätta generationsskiftet, även med sociala evenemang som syftar till att unga möter andra unga i samma situation.

De intervjuer som gjorts inom ramen för utredningen visar att lokala banker i Svenskfinland ofta har bättre förståelse för branschen än stora nationella aktörer. Vissa banker nämns som exempel på aktörer som förstår lantbruks- och trädgårdsnäringen bättre än andra. På de lokala, mindre bankerna går det också att nå personalen relativt lätt. Kännedomen om hur företagen inom lantbruket och trädgårdsnäringen fungerar och lönar sig är en styrka som de lokala bankerna har. Flera odlare har fått byta bank eftersom deras mångåriga bank inte har belånat till exempel inköp av mera åkerareal. Det är dock viktigt att notera att det ovan beskrivna är inte alltid fallet för lantbruket eller i helt finskspråkiga regioner.

Bankerna är främst intresserade av den tilltänkta strategin för hur företaget ska utvecklas och löna sig. Naturligtvis inbegriper strategin en genomarbetad finansieringsplan och andra planeringsdokument.

Samtidigt kan det finnas brister i finansieringssystemet, särskilt när det gäller att testa nya idéer och utvecklingsspår. Steget från idé till praktiskt genomförande är svårt att finansiera, kanske särskilt på landsbygden. Högre räntor och förändrade säkerhetsvärderingar försvårar ytterligare investeringar. De mindre bidragen som finns att ansöka för att testa nya affärsidéer är inte särskilt kända bland odlarna och utnyttjas inte fullt ut.

Investeringsstödet inom jordbruket är en viktig finansieringsform för trädgårdsföretag eftersom det förbättrar företagets effektivitet och konkurrenskraft. En relativt ny rapport om resultatgranskning angående investeringsstödet på finska kan läsas [här](#) och en kort resumé på svenska [här](#). Eftersom investeringsstödens storlek med mera har varierat mellan åren, analyseras inte investeringsstödet närmare i denna utredning. Man kan dock rapportera att investeringsstöden har gynnat och utvecklat många trädgårdsföretag även i Svenskfinland såsom växthusföretagen.

Finansiering handlar inte enbart om kapital till stora investeringar, utan om att möjliggöra innovation, omställning och stegvis utveckling. Detta utmanar även företagen att ta fram nya former av finansieringsplaner.

Eftersom nyrekryteringen till företagen är viktigt för deras överlevnad och förnyande, är det viktigt att företagarna känner till olika sätt att genomföra ändringar i bolagsformen för att kunna hantera generationsskiftena på ett bra sätt. Det har visat sig att ofta bör överlåtandet av företaget, helt eller delvis, påbörjas när nästa generation är i 30-årsåldern. Om det görs senare har den nästa generationen hunnit skaffa sig andra yrken och karriärer.

Intervjuerna inom frilandsodlingen visar att en del odlare upplever svårigheter i myndighetssamarbetet. Inom trädgårdssektorn känns det extra hårt eftersom hos kontrollmyndigheterna för gårdsstöd finns det ingen kännedom om den mycket specialiserade odling som trädgårdsodling innebär. Lokala myndigheter kan ge olika föreskrifter om hur reglerna för odlingsstöden ska tolkas inom frilandsodlingen. Livsmedelsverket har inte gett preciserade anvisningar för modern odling, och Jord- och skogsbruksministeriet hänvisar till Livsmedelsverket. Detta är dokumenterat av trädgårdsrådgivarna inom ProAgria i årliga möten med Livsmedelsverket. Felet ligger inte hos enskilda tjänstemän utan systemet, där det inte finns tillräckligt tydliga och dagsaktuella tolkningsföreskrifter av stödreglerna för trädgårdsodlingen.

Många odlare har ofta gett upp klagomålen efter några år eftersom begäran av omprövning har alltid avslagits och rätten till att söka ändring är arbetskrävande och olika separata stöd behöver också separata omprövningsbegäran. Odlaren går då miste om sitt lagliga och rättmätiga stöd, vilket påverkar gårdens ekonomi och odlarens motivation att fortsätta med trädgårdsväxterna. Den aktuella kommunen går miste om skatteintäkter eftersom stöden är skattepliktiga inkomster och minskningen av pengar i omlopp har indirekt påverkan på att hålla landsbygden levande.

4.2 Rådgivningens roll - från allmän rådgivning till spetskompetens

Rådgivarnas roll har förändrats mycket inom trädgårdsnäringen. Tidigare fanns en tillströmning av nya odlare som behövde en bred rådgivning för att starta upp företaget. Idag har antalet odlare och därmed antalet företag decimerats kraftigt och behovet av avancerad och specialiserad rådgivning ökat. Större trädgårdsföretag inklusive andelslag och packerier har flera specialister anställda för att själva kunna utveckla odlingen och handelsfunktionerna. De mindre odlarna har inte samma tillgång till dagsaktuell information om de inte själva har de rätta informationskanalerna och de är därmed beroende av utomstående rådgivare.

En tydlig utveckling som kommer fram i materialet är att generella rådgivningstjänster inte längre anses tillräckliga. Det efterfrågas också sektorsanpassad specialiserad rådgivning som kan hantera komplexa frågor, såsom hur man kan tillämpa den senaste utvecklingen inom odlingstekniken. Också hur man ska utveckla företagsstrategin med ekonomiska verktyg för att säkerställa företagets långsiktiga ekonomiska hållbarhet. Det som brister är svårigheten att hitta den rådgivningskompetens som krävs inom olika specialområden. I vissa branschsektorer finns tillräcklig kompetens att tillgå och i andra inte.

Både privata och offentliga rådgivare efterfrågas. Bristen på neutrala svenskspråkiga rådgivare, såsom ProAgrias rådgivare, gör att det oftast är bara privata aktörer som finns att tillgå på svenska speciellt inom frilandssektorn.

Företagssidan har på många håll utvecklats så fort att kraven på utbildningen, rådgivningen och organisationerna har ökat kraftigt. Detta gäller speciellt om de stora odlingsföretagen. Det är svårt att hitta personer med den branschkompetens som behövs, tillräcklig språkkunskap samt professionellt nätverk inom landet och utomlands. Odlarna använder därför sig av varuleveransföretagens rådgivare och fristående privata rådgivare med den behövliga spetskunskapen, och odlarna är mycket beroende av dem. Specialkurser i odling måste beställas från länder som Nederländerna där man har resurser till att analysera forskning och annan utveckling och överföra det till odlingsrådgivning.

4.2.1 Tillgången på resurser inom rådgivning

På den finska rådgivningssidan inom ProAgria har man en välfungerande rådgivning inom bärsektorn, men brist på frilandsgrönsaksrådgivare och Finska ProAgria har inte rådgivare för odling i växthus. Här upplevs att kompetenta personer lockas över från inhemska rådgivarorganisationer till varuleveransföretag, eftersom de kan även erbjuda mera resurser och bättre villkor. Även yrkeshögskolorna har kunnat erbjuda konkurrenskraftig lön för att få den branschkännande och kompetenta lärarkår som behövs inom den högre utbildningen.

Bristen på svenskspråkiga rådgivare

Det har varit svårt att rekrytera och behålla svenskspråkiga trädgårdsrådgivare till lantbrukssällskapen inom ProAgria. Inom den finlandssvenska rådgivningen utmärker sig Åland med finansieringen från landskapsregeringen till rådgivningsverksamheten som också inbegriper försöks- och innovationsarbete inom frilandsodlingen. Åland har nu en trädgårdsrådgivare som verkar även som [försöksledare](#). Möjligen på grund av sitt geografiska läge har man också på Åland vissa svårigheter att locka till sig rådgivare och särskilt att få dem att stanna permanent.

Inom växthussektorn fanns det på 1980-talet ett flertal svensktalande rådgivare, särskilt inom tomat- och gurkodlingen i Österbotten eftersom till exempel packerierna hade egna rådgivare. Längre fanns också en rådgivare till frilandsodlingen i Åboland. Antalet rådgivare har successivt gått ner och idag kvarstår det en svenskspråkig ProAgria-rådgivare på fastlandet, i Österbotten, vars arbetsuppgifter till stor del är relaterade till kvalitetssystem. Finska hushållningssällskapet och Nylands svenska lantbrukssällskap har inga specialiserade trädgårdsrådgivare, däremot har ProAgria Svenska lantbrukssällskapens förbund, SLF, med sitt kontor i Helsingfors haft en trädgårdsrådgivare som har kunnat erbjuda tjänster till svenskspråkiga odlare i södra Finland.

SLF:s roll som centralförbund gör att det har fått vissa nationella roller inom trädgårdsbranschen eftersom det finskspråkiga motsvarande förbundet ProAgia Keskusten Liitto inte har någon trädgårdsodlingsspecialist i sitt team längre. Ungefär samtidigt som tjänsten utvecklades, upphörde statsfinansieringen till Puutarhaliitto-Trädgårdsförbundet som grundades 1925 för att verka som ett centralförbund för trädgårdsbranschen i sin helhet. Förbundets alla sakkunniga inom yrkesodlingsrådgivning blev därmed avskedade. 2024 överfördes uppgiften att koordinera det landsomfattande AKIS/Agri-Hubi-verksamheten från Puutarhaliitto-Trädgårdsförbundet till SLF. För närvarande har SLF en tjänst som trädgårdsrådgivare, tre andra är projektanställda.

Trädgårdsrådgivningen på svenska upplevs hotad på grund av ett litet kundunderlag och svårigheter att hitta och locka personal till rådgivningsorganisationerna. En bakgrundsfaktor till att det finns så få personer att finna är att YH Novia lade ner sin hortonomutbildning i Raseborg år 2015 efter svårigheter att locka studerande. Därför har inte nya hortonomer inom trädgårdsnäringen utexaminerats från YH Novia på cirka tio år fast arbetsmarknaden skulle ha behov av svenskspråkiga hortonomer inom trädgårdsnäringen. Redan när flytten av hortonomundervisningen från Esbo till Ekenäs planerades var man rädd för att antalet sökande skulle falla, vilket det senare också gjorde.

När agrologutbildningen, som blev kvar vid YH Novia, flyttar tillbaka till Åbo fick man nu i år 2026 betydligt mer sökande än tidigare, vilket tyder på att utbildningsorten har stor betydelse för dragningskraften för en högskoleutbildning.

4.3 Producentorganisationernas roll

Österbottens svenska producentförbunds, SLC:s, verksamhetsledare och trädgårdsombudsman Bo Linde har arbetat starkt för trädgårdsnäringen från 1972 till 2012 och tidvis också senare. Sedan 2020 arbetar Johanna Smith som trädgårdsombudsman för Svenska lantbruksproducenternas centralförbund, SLC. Även Johanna Smith arbetade som tillförordnande trädgårdsombudsman innan år 2020. Båda personerna har bidragit starkt till trädgårdsnäringens intressebevakning och särskilt bör nämnas det omfattande arbetet före Finlands inträde i EU år 1995.

Även sektorspecifika producentorganisationer inom de olika odlingssektorerna kan ge viss rådgivning i mån av kunskande och tidsresurser, men deras rådgivningsverksamheter är oftast samordnande informationsarbete i form av nyhetsbrev, föreläsningsdagar och webinarier. I nationella sammanhang ges informationen på de språk som de sakkunniga behärskar. Producentorganisationerna har en naturlig och viktig roll i att driva odlarnas intressen. Frukt- och bärödlarnas förbund r.f., Vihannesvijelijät ry. (Grönsaksodlaren r.f) och Plantskoleodlarna r.f. företräder frilandsodlarna nationellt. Handelsträdgårdsförbundet som företräder växthusodlarna har av tradition stått för rådgivningen inom växthussektorn, men personalstyrkan har minskat kraftigt eftersom statsstödet har tagits bort.

Tidigare fanns det upp till fem svenskspråkiga rådgivare i Österbotten, men strukturändringarna i växthussektorn har gjort att samma antal rådgivare inte längre behövs. Till exempel i Österbotten fanns det tidigare cirka 500 växthusodlare, och nu är antalet ungefär 100 växthusföretag. På grund av växthussektorns stora ekonomiska betydelse och de relativt stora företagen spelar den privata rådgivningen en viktig roll. Särskilt betydelsefull är rådgivningen från varuleverantörerna, utöver den växthusodlingsrådgivning som erbjuds av Närpes Grönsaker och Österbottens svenska lantbrukssällskap.

Rådgivning köps också från utlandet, främst Nederländerna där trädgårdsnäringen är en mycket stor bransch med ledande varuleverantörer. Det kan nämnas att upptill cirka 250 000 personer inom den nederländska trädgårdsbranschen genererar årligen mer än 20 miljarder euro. Tyngdpunkten inom trädgårdsrådgivningen har alltså flyttats från inhemska organisationer, som odlare hade inflytelse i och kunde serva företag i olika storleksklasser, till utländska privata aktörer.

Anslutningen till Landsbygdens Arbetsgivareförbund (LAF) kunde vara betydligt högre och kunde stärka företagsledningen inom trädgårdsbranschen, där företagen har ofta både fast och tillfälligt anställda medarbetare. LAF samarbetar aktivt med producentförbunden.

5. Utbildningen framåt - den största utmaningen

Den finlandssvenska trädgårdsnäringen har en stark tradition och stor betydelse för både den regionala ekonomin och livsmedelsförsörjningen. Näringen kännetecknas av företagsamma aktörer, hög specialiseringsgrad och en stark vilja att utveckla verksamheten inför framtiden. För detta behövs utbildning och lärande i arbetslivsmiljö. De strukturella förändringar som branschen står inför behöver uppdaterad kompetensförsörjning, rekrytering och generationsväxling.

Det mest återkommande strukturproblemet i materialet gäller utbildningen på svenska. Den beskrivs som svag eller i vissa fall nästan obefintlig på andra stadiet, och det finns ett tydligt behov av att återetablera eller stärka trädgårdsutbildningar i de regioner där näringen är verksam. Frågan har också en stark regionalpolitisk dimension. När utbildningar försvinner från landsbygdsnäringarna minskar de ungas benägenhet att välja branschen. Om ungdomar redan i 15–16-årsåldern måste flytta långt hemifrån för att utbilda sig riskerar regionerna att förlora både invånare och framtida arbetskraft.

Situationen är särskilt utmanande i Österbotten, där det i dag saknas trädgårdsmästarutbildning på andra stadiet sedan utbildningen i Vasa lades ned på grund av ett lågt antal sökande. Samtidigt flyttades YH Novias agrologutbildning till Åbo i stället för Vasa, sannolikt på grund av synergifördelar med annan verksamhet inom högskolan. Den enda svenskspråkiga utbildningen för trädgårdsmästare i Finland finns därmed kvar vid Axxell i Nyland. Antalet sökande till Axxell har varierat mellan 16 och 35 personer. De allra flesta väljer specialisering inom grönytesektorn. Man kan välja flerformsutbildning inom odling, men inte dagstudier vid skolan. Småskalig odling är en delexamen som har lockat ett flertal studerande och har lett till att flera har börjat satsa på kommersiell odling eller lett till fortsättningsstudier. Det har dock inte kunnat startats närvarostudiegrupper för unga. Utifrån detta läge är det viktigt att stöda och utveckla de utbildningsinstitutioner som fortfarande finns kvar, samtidigt som nya lösningar behöver sökas framför allt i Österbotten, där trädgårdsnäringen är som starkast. Axxells satsningar på vuxenutbildning har hittills inte lyckats möta näringens behov av arbetskraft i den utsträckning som efterfrågats.

Särskilt YH Novias agrologutbildning lyfts fram som betydelsefull, eftersom flytten till Åbo har lett till ett ökat antal sökande år 2026. Under flera år har dock få österbottningar sökt sig till agrologutbildningen i Ekenäs, vilket har bidragit till en brist på agrologer i Österbotten. Situationen påminner om den brist på skogsbruksingenjörer som också länge har präglat landskapet. Enheten i Åbo har också fått breddning i kompetensen i och med en nyanställd agronom som har trädgårdsutbildning och mångsidig branschkompetens, vilket ger möjligheter för att bredda undervisningen och forskningen gällande trädgårdsproduktion.

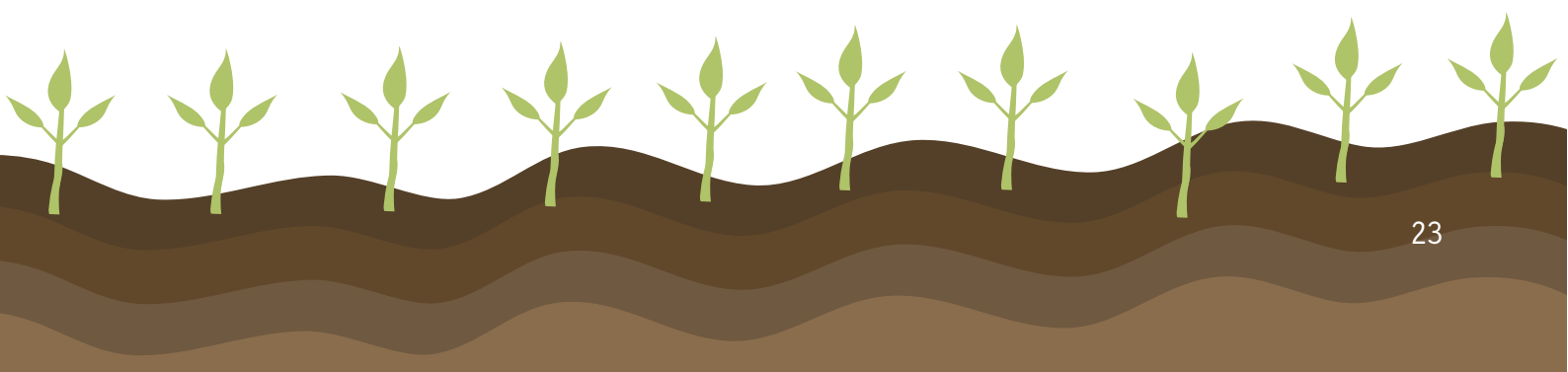
Utbildningsfrågan handlar därför inte enbart om kompetensförsörjning, utan också om regionernas långsiktiga livskraft och rekryteringsmöjligheter. Utan tydliga utbildningsvägar riskerar branschen att förlora nästa generation yrkesutövare.

År 2023 publicerades en omfattande [utredning om naturbruksutbildningarna i Svenskfinland](#) på uppdrag av Svenska lantbruksproducenternas centralförbund (SLC). Utredningen innehåller flera konkreta åtgärdsförslag och är fortfarande relevant i de flesta frågor. Eftersom rapporten är lättillgänglig och enkel att ladda ner upprepas dess innehåll inte här; i denna text lyfts i stället främst kompletterande synpunkter och förslag fram.

Regeringen planerar ett treårigt försök med studiesedlar hösten 2026. Över 30 000 unga kan få studera gratis vid öppna universitet och högskolor. Detta kan ge den trädgårdsintresserade tänkvärda möjligheter att bekanta sig med den professionella utvecklingen och kanske locka fler unga till branschen. Det är viktigt att trädgårds- och lantbrukskurserna får tillräcklig synlighet för öppna studier.

Utbildningen om trädgårdsproduktionen ligger inom naturbruksenheterna vid de olika skolorna, ibland tillsammans med teknikutbildningen, och trädgårdsbranschens tyngd i form av betydelse är oftast relativt liten. I ledningsgrupperna kan också fattas representanter som känner till trädgårdsbranschen och dess utvecklingsbehov. Det är viktigt att branschen har representanter som kan framföra trädgårdsnäringens intressen vid de olika utbildningsenheterna.

Undervisningsstyrelsen enhet UBS Läromedel översätter inte längre de läroböcker från finska till svenska som man har publicerat för trädgårdsbranschen, som man gjorde tidigare. Man hänvisar till de höga kostnaderna för översättningen i förhållande till de fåtaliga svenskspråkiga studerandena inom trädgårdsbranschen på andra stadiet i Finland. UBS Läromedel publicerar i princip läromedel för målgrupper som annars skulle sakna tillgång till dem. Grunden för förlagsverksamheten är allas lika rätt till lärande.

5.1 Forskning: uppskattad när den är nära, snabb och konkret

Generellt kan det konstateras att den finländska trädgårdsforskningen håller en internationellt hög nivå. Inom branschen finns många lyckade forsknings- och utvecklingsprojekt, och kompetensen bland forskarna uppskattas högt. Särskilt värdefull upplevs forskning som sker i nära kontakt med odlarna och företagens vardag. Irene Vänninens arbete i Närpes lyfts ofta fram som ett gott exempel på hur fysisk närvaro, långsiktiga relationer och praktisk förståelse kan skapa fungerande kopplingar mellan forskning och odlingspraktik. För odlarna är forskningen på frilandsväxter på Åland ännu konkretare där trädgårdsrådgivaren leder forskningen och utför den tillsammans med odlarna. Resultaten delas sedan ut genom gemensam och individuell rådgivning.

Samtidigt framkommer ett behov av att ytterligare stärka kopplingen mellan forskning och företagens mest centrala utmaningar. Forskningen upplevs ibland ha för svagt fokus på frågor som direkt påverkar företagets lönsamhet, konkurrenskraft och vardagliga beslutsfattande. För att forskningsresultat ska få större genomslag behöver forskningen i högre grad integreras i de komplexa system där företagen verkar, med hänsyn till marknader, företagsformer och olika lednings- och produktionsmodeller.

Även kommunikationen kring forskningsprojekt kunde utvecklas. Utöver de vetenskapliga rapporterna efterfrågas mer lättillgängligt, tydligt och praktiskt användbart material som gör resultaten enklare att omsätta i verksamheten. Här finns stora möjligheter att utveckla nya former för kunskapsöverföring mellan forskning, rådgivning och företagande. Förutom för odlingen och rådgivningen, är produktionen av svenskspråkigt material även viktigt för utbildningssektorn. Både lärare och studerande har behov av aktuellt läromaterial.

Som vid alla större strategiska förändringar är ledningens roll central. Om trädgårdsforskningen ska bli mer företagsnära behöver ledningen inom forskningsorganisationerna skapa förutsättningar för nya arbetssätt och samarbetsformer. I Finland bedrivs den mest producentnära forskningen framför allt vid yrkeshögskolorna och Naturresursinstitutet, även om universiteten också har en viktig roll inom den tillämpade forskningen. Därtill finns flera fristående organisationer som genomför branschanknytna projekt och utvecklingsarbeten.

Det finns samtidigt en naturlig spänning mellan forskningens och företagens tidsperspektiv. Företagen behöver ofta snabba svar och praktiska lösningar, medan forskning kräver långsiktighet och noggranna processer. I materialet framkommer därför att ökad samfinansiering från odlarna kan vara en väg till forskning med större direkt nytta och snabbare tillämpning. Samtidigt påverkas forskningen starkt av dagens finansieringssystem, där verksamheten i hög grad styrs av konkurrensutsatta projektanslag med direktiv grundade i politiska mål. Producenterna upplever ofta de politiska målen för forskningen med en viss frustration över otydlighet och en stark efterfrågan på mer produktionsnära forskning.

En annan återkommande fråga gäller kommunikationen mellan forskare och odlare. Det handlar inte enbart om språk i traditionell mening, utan också om skillnader i begrepp, arbetssätt och förståelse för branschens vardag. När forskningen lyckas överbrygga dessa skillnader ökar också intresset och deltagandet bland företagarna. Det märks tydligt i Svenskfinland, där växthusodlingsseminarier och fruktodlingsseminarier samlar många odlare och sakkunniga när resultaten upplevs som relevanta och praktiskt användbara. Klustersamverkan verkar vara en framgångsfaktor: när odlare får påverka forskningsfrågorna och själva deltar genom att dela data eller upplåta odlingar för försök skapas större engagemang och bättre förankring i näringen.

Som helhet fungerar forskningen bäst när den är tillämpad, översättande och nära företagens verkliga behov. Därför borde den producentnära forskningen i högre grad involvera odlarna både i planeringen, genomförandet och tillämpningen av projekten. Forskarna måste också hålla sig ajour med praktiken inom sitt forskningsområde. Living lab-konceptet kunde vara en intressant modell att vidareutveckla, särskilt om verksamheten sker i verkliga företagsmiljöer och inte enbart i seminarie- och mötesformer. Högskolelärare kan få den mest dagsaktuella informationen genom att verka i styrgrupper och därmed förmedla kunskap till sina institutioner och studerande.

Utvecklingen inom trädgårdsbranschen är samtidigt starkt beroende av att det finns hortikulturell kunskap och praktiska färdigheter. Det tar lång tid att bygga upp yrkesskicklighet inom trädgårdsnäringens olika sektorer, både för odlare, rådgivare och forskare. Erfarenhet, praktisk förståelse och kontinuitet är därför avgörande resurser för hela näringen.

Mellan utbildning, rådgivning och forskning finns dessutom en viktig men ibland förbisedd funktion: demonstrationsodlingarna och demonstrationsgårdarna. Dessa kan finnas vid naturbruksskolor, yrkeshögskolor, universitet, forskningsstationer eller företag inom branschen. Även föreningar kan bidra genom att utveckla demonstrationsmiljöer, stadsodlingar eller växtsamlingar för till exempel frukt och bär. Här kan **koncept som best practice och new practice** spela en viktig roll genom att synliggöra både etablerade och nya odlingsmetoder. Här visar de åländska demonstrationsodlingarna ett gott exempel vad som kan åstadkommas med flexibelt och månsidigt samarbete.

Internationellt har många äldre trädgårdsskolor och universitet nationella försöks- och undervisningsgårdar med hög status och stark identitet. I Finland är situationen mer utmanande eftersom utbildningen finansieras via undervisnings- och kulturministeriet, vars finansieringsmodeller sällan tar hänsyn till behovet av att bevara äldre yrkes- och universitetsmiljöer eller viktiga agrikulturella och hortikulturella kollektioner. Ansvaret för att upprätthålla dessa miljöer faller därför ofta direkt på utbildningsanordnarna och forskningsenheterna. Utbildningsanordnarna är ofta kommuner och kommunförbund.

När äldre undervisningsmiljöer försvinner riskerar man samtidigt att förlora viktiga kulturmiljöer, växtsamlingar och praktiska inlärningsmiljöer som under lång tid varit en central del av trädgårdsnäringens utveckling. Därför finns det behov av en nationell strategi för undervisnings- och demonstrationsmiljöer inom trädgårdsnäringen. Miljöer som Tuorla, Lepaa och Överby kunde här spela en viktig roll som nationella kunskaps- och demonstrationscentra för dagens och framtidens trädgårdsnäring.

6. Organisationsfältet i behov av tydligare roller

Inom organisationsfältet för lantbruk och trädgårdsnäring finns ett stort antal aktörer som på olika sätt arbetar för att stöda företagen och utveckla näringen. Organisationerna har en viktig funktion som bärare av gemenskap, identitet, intressebevakning och nätverk, och de spelar fortsatt en central roll för landsbygdsnäringarnas utveckling.

Samtidigt har branschens utveckling gjort att rollerna mellan organisationerna delvis blivit mer överlappande och mindre tydliga. Det handlar därför inte främst om brist på aktörer, utan snarare om att systemet upplevs som fragmenterat och svårt att överblicka. I intervjuerna efterfrågas en tydligare ansvarsfördelning och bättre samordning mellan olika organisationer och funktioner. Organisationsfältet behöver inte nödvändigtvis bli mindre, men det behöver bli tydligare, mer samordnat och mindre överlappande.

Många lokalavdelningar inom både lantbruks- och trädgårdsorganisationerna står inför likartade utmaningar. Antalet företag inom näringarna minskar i flera regioner, medlemsunderlaget blir mindre och det är svårt att rekrytera nya aktiva till styrelsearbete och föreningsverksamhet. I många fall har styrelsernas sammansättning varit relativt oförändrad under lång tid och medelåldern är hög. Även om möjligheten ofta finns att ansluta sig till närliggande lokalavdelningar är intresset begränsat, vilket innebär att nedlagda förenings medlemsbas sällan överförs i någon större omfattning till kvarvarande organisationer. Man bör avväga om det är att föredra sammanslagningar av närliggande föreningar genom att bilda en ny förening och lägga ned samtliga gamla föreningar, mot att lägga ned mindre föreningar och behålla en större. I en helt ny förening ska alla tidigare medlemmar söka nytt medlemskap. I denna modell strävar till att man får till en ny styrelse i stället för att verksamheten fortsätter i en av föreningarna med den gamla styrelsen vid rodret. Om föreningens verksamhet har avstannat är detta ett sätt att aktivera verksamheten och uppdatera medlemsbasen. Tilltänkta nedläggningar och sammansmältningar av föreningarna bör anmälas i god tid till centralförbundet så att förbundet kan hjälpa till med det praktiska.

Ur trädgårdsnäringens perspektiv finns det samtidigt ett behov av att analysera hur stort inflytande branschen har inom de olika organisationerna i förhållande till näringens ekonomiska betydelse. Trädgårdsnäringen har traditionellt betraktats som en mindre del av lantbruket, undantagsvis Åland där värdet är lika stort, och har ofta behandlats därefter, trots att näringen regionalt och nationellt genererar betydande ekonomiska värden, sysselsättning och skatteintäkter. Även om trädgårdsproduktionens totala värde fortsättningsvis är mindre än det övriga lantbrukets, är det viktigt att näringen har en tydlig representation och givna styrelseplatser inom centrala organisationer så att branschens frågor kan bevakas och dess perspektiv lyftas fram.

Eftersom antalet odlare är betydligt mindre än inom det traditionella lantbruket kan det samtidigt vara svårt att hitta personer som har möjlighet och vilja att ta på sig styrelseuppdrag och intressebevakning. Därför blir särskilda trädgårdsombudsmän och sakkunniga inom större och inflytelserika organisationer särskilt viktiga. Dessa personer behöver kunna arbeta aktivt både internt inom organisationerna och utåt i samhället genom samarbete, opinionsbildning och deltagande i den offentliga och politiska debatten. I materialet från intervjuerna framkommer också ett behov av tydligare samordning inom hela trädgårdsbranschen. Det kunde finnas behov av en eller flera samordnande funktioner som stärker samarbetet mellan företag, utbildning, forskning och rådgivning och som bidrar till att skapa en mer sammanhängande struktur kring näringen.

Ett ekosystem kring trädgårdsnäringen

Kartläggningen och intervjuerna beskriver i praktiken ett helt ekosystem kring trädgårdsproduktionen i Svenskfinland. Själva odlingskunnandet uppfattas i många fall fortfarande som starkt, och det finns regionala miljöer där företagsamheten, samarbetet och den lokala odlingskulturen fortsätter att skapa konkurrenskraft. Särskilt Österbotten och Åland framträder som exempel på regioner där klustertänkande, företagsanda och etablerade nätverk fortfarande ger näringen styrka och utvecklingsmöjligheter.

Utmaningarna handlar därför inte främst om odlingskunnandet i sig, utan om hur väl hela stödsystemet runt företagen fungerar. Utbildning, forskning, rådgivning, finansiering, organisationer, logistik, politik och lokal samhällsstruktur bildar tillsammans de förutsättningar som avgör näringens framtida utveckling.

Det som framträder i materialet är därmed framför allt en strukturfråga. Trädgårdsbranschens framtid är beroende av hur väl de olika delarna fungerar tillsammans och hur väl samarbetet mellan aktörerna lyckas.

Den centrala frågan som framträder i materialet från intervjuerna är:

Hur tryggas en fortsatt livskraftig trädgårdsproduktion som regional näring - inte enbart genom enskilda företag, utan genom ett fungerande helhetssystem?

Utifrån intervjuerna vilar svaret särskilt på sex centrala områden:

- 1. livskraftiga och professionella företag**
- 2. tillgängliga utbildningssystem**
- 3. tillämpad, snabb och relevant forskning**
- 4. specialiserad rådgivning med förståelse för hela produktionskedjan och affärsutvecklingen**
- 5. tillgång till finansiering och stödfunktioner**
- 6. tydligare rollfördelning och bättre samordning mellan organisationer och aktörer**

Som helhet speglar utredningen den finlandssvenska trädgårdsbranschen som ett nätverk av företag och stödstrukturer där många olika aktörer tillsammans påverkar näringens utveckling. Bilden som framträder är att odlingskunnandet fortsatt är starkt, men att omgivande strukturer som generationsväxling, utbildning, rådgivning, finansiering och organisationssamarbete är ojämna och delvis fragmenterade.

Samtidigt finns det tydliga styrkor att bygga vidare på. Där samverkan, lokalt engagemang och långsiktiga nätverk fungerar väl finns också goda förutsättningar för att utveckla och stärka trädgårdsnäringen inför framtiden.

7. Risker, möjligheter och framtida utveckling

Kartläggningen och intervjuerna visar att den finlandssvenska trädgårdsnäringen fortfarande vilar på ett starkt odlingskunnande, etablerade företagsmiljöer och en lång tradition av entreprenörskap. Samtidigt framträder en bild av en näring som i allt högre grad påverkas av hur de omgivande stödstrukturerna fungerar. Framtidens konkurrenskraft avgörs därför inte enbart av produktionen i sig, utan av samspelet mellan utbildning, forskning, rådgivning, finansiering, organisationer och beslutsfattande.

Materialet visar tydligt att sektorns största utmaningar i huvudsak är strukturella. Riskerna finns inte enbart på gårdsnivå, utan i hur hela systemet kring näringen fungerar och samverkar. Samtidigt innebär detta också att många av riskerna rymmer betydande utvecklingsmöjligheter om de hanteras strategiskt och långsiktigt.

En central fråga gäller kompetensförsörjningen. Både företag, rådgivning och organisationer står inför generationsväxlingar samtidigt som tillgången till svenskspråkig utbildning inom trädgårdsområdet är begränsad, särskilt på andra stadiet. Detta skapar en dubbel utmaning: erfaren kompetens försvinner samtidigt som inflödet av nya yrkesutövare är otillräckligt. För att möta denna utveckling behövs långsiktiga satsningar på utbildningsvägar, mentorskap, succession och nya former av kompetensöverföring. Samtidigt finns möjligheter att utveckla branschen genom internationell arbetskraft, digitalisering och nya kompetensmodeller.

Lönsamheten och företagens konkurrenskraft påverkas också av kostnadsutvecklingen, särskilt inom energi. Växthusproduktionen är energiintensiv och känslig för snabba prisförändringar, vilket gör sektorn sårbar. Samtidigt driver detta fram innovation och teknisk utveckling. Investeringar i energieffektivisering, alternativa energikällor och lösningar som utnyttjande av spillvärme från industrin och datacenter lyfts fram som konkreta möjligheter för framtiden.

Även organisationsstrukturen beskrivs som en viktig systemfråga. Det finns många aktörer inom den svenskspråkiga landsbygds- och trädgårdssektorn, men rollerna upplevs ibland som otydliga och delvis överlappande. Detta kan leda till splittrade resurser, oklar ansvarsfördelning och minskad effektivitet. Samtidigt fyller organisationerna en viktig funktion som bärare av nätverk, identitet och lokal förankring. Utmaningen handlar därför inte om att minska antalet aktörer, utan om att skapa tydligare samordning, bättre rollfördelning och större transparens kring ansvar och uppgifter. En utvecklingsmöjlighet ligger i att bygga starkare samarbetsmodeller snarare än parallella strukturer.

Finansieringssystemen lyfts också fram som en central fråga. Mycket av rådgivningen, utvecklingsarbetet och organisationsverksamheten är beroende av projektförfinansiering, vilket skapar kortsiktighet och osäkerhet. Samtidigt visar systemet på en förmåga att mobilisera resurser och skapa flexibilitet. På längre sikt behövs dock en bättre balans mellan stabil basfinansiering och projektbaserade utvecklingsmedel för att skapa kontinuitet och långsiktig kompetensuppbyggnad.

Materialet visar även att det finns ett behov av tydligare koppling mellan näringen och det politiska beslutsfattandet. Trädgårdsbranschens komplexitet och specifika behov är inte alltid fullt ut kända inom politiken och förvaltningen, vilket kan påverka både regelverk och resursfördelning. Samtidigt skapar det ökade fokuset på försörjningsberedskap, inhemsk matproduktion och hållbarhet ett nytt strategiskt möjlighetsfönster för branschen. För att ta vara på detta behövs starkare dialog mellan näringen och beslutsfattarna samt tydligare och mer faktabaserade beslutsunderlag.

Trots de utmaningar som identifieras framträder också flera tydliga styrkor och möjligheter. Särskilt i Österbotten och Åland finns starka klustermiljöer där företagsanda, samarbete och etablerade nätverk fortfarande skapar konkurrenskraft. Den nära samverkan mellan företag, rådgivning och forskning lyfts fram som en viktig framgångsfaktor. Tvärspråkligt samarbete mellan svenska och finska aktörer ses också som en möjlighet att stärka kompetensutbyte och utveckling inom hela sektorn.

En analys visar att den finlandssvenska trädgårdsnäringens största sårbarheter finns på systemnivå: i hur resurser organiseras, hur kompetens byggs upp och hur olika aktörer samverkar. Samtidigt finns betydande möjligheter att stärka sektorn genom tydligare strukturer, bättre samordning och strategiska satsningar på utbildning, innovation och kompetensförsörjning. Riskhantering handlar därför inte enbart om att reducera problem, utan också om att aktivt utveckla ett system som bättre stöder en modern, professionell och långsiktigt hållbar trädgårdsnäring.

8. Scenarier framåt

För att exemplifiera olika vägval inom området lyfts tre scenarion. Tanken är inte att ett val behöver göras mellan dessa, snarare så att man förstår möjliga konsekvenser och möjligheter som olika riktningar ger.

SCENARIO 1

innebär ett status quo – en fortsättning av nuläget.

SCENARIO 2

innebär samordning och förstärkning

SCENARIO 3

innebär en ny struktur

SCENARIO 1:

Status quo – gradvis försvagning

I detta scenario fortsätter utvecklingen huvudsakligen enligt nuvarande mönster. Trädgårdsproduktionen förblir på många håll professionell och konkurrenskraftig, men de strukturella utmaningarna inom utbildning, rådgivning och organisation kvarstår och förstärks gradvis.

Utbildningssystemet utvecklas endast i begränsad omfattning. Tillgången till svenskspråkig utbildning inom trädgårdsområdet förblir begränsad, särskilt på andra stadiet där utbildning kan endast fås inom grönytesektorn men utbildningen för odling av trädgårdsväxter kommer inte längre finnas kvar på svenska. Enstaka initiativ kan uppstå, men utan tillräcklig omfattning eller långsiktig stabilitet för att skapa tydliga utbildningsvägar och säker kompetensförsörjning.

Samtidigt fortsätter organisationsfältet att bestå av flera relativt små aktörer med delvis överlappande roller. Även om det finns en vilja till samarbete kvarstår otydligheter kring ansvarsfördelning och prioriteringar. Begränsade resurser gör att utvecklingsinsatser ofta blir projektbaserade och kortsiktiga.

Rådgivningen erbjuder fortsatt både breda och specialiserade tjänster, men kapaciteten varierar och möter inte alltid de ökande krav som moderna trädgårdsföretag ställer. Större företag söker i ökande grad kompetens utanför det finlandssvenska systemet, medan mindre företag riskerar att få alltför begränsad tillgång till specialiserat stöd.

Forskningen fortsätter att generera ny kunskap, men överföringen till praktisk produktion sker ojämnt och är ofta beroende av enskilda projekt och personliga nätverk snarare än långsiktiga strukturer. Konkurrensutsatt projektförfinansiering dominerar fortsatt, vilket begränsar möjligheterna till kontinuitet och strategisk utveckling.

Utvecklingen leder gradvis till en sektor med färre men större och mer specialiserade företag. Produktionen koncentreras geografiskt till starkare regioner och kluster, särskilt i Österbotten, medan mindre regioner får svårare att upprätthålla kompetens, service och stödfunktioner.

Den finlandssvenska trädgårdssektorn består även i detta scenario, men i en smalare och mer koncentrerad form. Kompetensförsörjningen blir en allt viktigare fråga och beroendet av extern rådgivning och beroendet av internationell expertis ökar. Innovationsförmågan finns kvar men utvecklas ojämnt och i hög grad beroende av enskilda företags resurser och initiativ.

Detta scenario innebär inte någon snabb nedgång, utan snarare en gradvis försvagning av systemets bredd, förnyelseförmåga och långsiktiga utvecklingskapacitet, vilka blir allt svårare att återställa.

SCENARIO 2:

Samordning och systemförstärkning – ett mer integrerat ekosystem växer fram

I detta scenario sker en gradvis men tydlig förskjutning från ett fragmenterat utvecklingssystem till ett mer samordnat och strategiskt uppbyggt ekosystem kring den finlandssvenska trädgårds- och primärproduktionssektorn. Fokus ligger inte längre enbart på att stärka enskilda företag eller utbildningar, utan på att utveckla de strukturer som omger näringen: utbildning, rådgivning, forskning, innovation, organisationsfält och finansiering.

Utgångspunkten är att själva produktionen i många fall fortsätter vara konkurrenskraftig, men att systemet runt omkring företagen blivit för splittrat och resursmässigt sårbart. Därför riktas utvecklingen mot ökad koordinering, tydligare ansvarsfördelning och starkare regional närvaro.

a) Ett bredare och mer flexibelt utbildningssystem

Utbildningssystemet breddas och blir mindre linjärt. I stället för en tydlig "väg in i branschen" utvecklas flera parallella och kompletterande utbildningsformer. Folkhögskolorna får här en ny funktion som mellanform i utbildningssystemet. De fungerar både som lågtröskelingång till sektorn och som regionala kompetensnoder. Genom kortare utbildningar, praktiska moduler och flexibla studieformer kan unga, karriärbytare och personer som redan arbetar inom branschen successivt bygga kompetens utan att direkt behöva binda sig till längre examina.

Samtidigt stärks kopplingen mellan utbildning och produktion genom lokala samarbeten med företag. Praktik, säsongsarbete, fortbildning och företagsnära lärande blir en integrerad del av utbildningskedjan.

Även yrkesutbildningen och yrkeshögskolan får tydligare roller i helheten. Yrkesutbildningen koncentreras närmare produktionsregionerna, medan yrkeshögskolan får en mer central funktion inom:

- driftsledning,
- affärsutveckling,
- teknisk specialisering,
- företagsledning och investeringar.

Öppna YH-studier och flexibla vidareutbildningar får samtidigt större betydelse för kompetensutveckling under arbetslivet.

Som en del av denna utveckling stärks också specialexamina inom lant- och skogsbruk, särskilt inom driftsledning och företagsledning. Här kan Österbotten utvecklas till en nationellt viktig miljö för arbetslivsnära kompetensutveckling inom primärnäringarna.

b) Tydligare struktur inom organisationsfältet

Även organisationsfältet förändras. Istället för flera parallella strukturer med delvis överlappande uppgifter sker en gradvis koncentration av resurser och funktioner. Kopplingarna mellan lantbruk och trädgård stärks, och vissa verksamheter samordnas för att skapa större kritisk massa inom utbildning, rådgivning och utvecklingsarbete.

Utvecklingen handlar inte nödvändigtvis om att skapa helt nya organisationer, utan snarare om att tydliggöra roller och samla funktioner som idag är splittrade.

I detta scenario växer behovet av en **starkare central aktör eller samordnande funktion fram**. En sådan aktör fungerar regionalt och får ansvar för att:

- koordinera utbildning och kompetensutveckling,
- samla och sprida kunskap,
- stärka innovationsarbete,
- koppla samman forskning och praktik,
- koordinera rådgivningsfunktioner,
- fungera som länk mellan företag, utbildning och beslutsfattande.

Detta blir särskilt viktigt i en sektor där resurserna är begränsade och där många aktörer idag arbetar parallellt utan tillräcklig samordning.

c) Forskning, rådgivning och innovation närmare företagen

Rådgivningen utvecklas från breda generella tjänster till mer specialiserade funktioner kopplade till företagens faktiska behov. Kompetens inom investeringar, energilösningar, tekniska system, automation och affärsutveckling får större betydelse.

Samtidigt stärks kopplingen mellan forskning och produktion. Forskning sker närmare företagen, både geografiskt och innehållsmässigt – vilket ökar möjligheten till tillämpad utveckling och snabbare kunskapsöverföring.

Internationell kunskap integreras i högre grad, men med tydlig regional anpassning. Samarbete mellan svenskspråkiga och finskspråkiga aktörer blir också viktigare för att kunna dela resurser, kompetens och infrastrukturer.

d) Finansiering för hela utvecklingskedjan

Finansieringssystemet utvecklas mot att bättre stödja hela utvecklingskedjan, från idé och pilotprojekt till investering och fullskalig produktion.

Samarbetet med regionala finansiella aktörer stärks, särskilt med aktörer som har god förståelse för branschens långsiktiga förutsättningar och kapitalbehov.

Finansiering används också mer strategiskt för att stöda samarbete, kompetensuppbyggnad och innovation snarare än enbart enskilda investeringar.

Följder av scenariot

Resultatet blir ett mer robust och mindre fragmenterat system kring näringen. Företagen får bättre stöd inom kompetensförsörjning, investeringar och utveckling, samtidigt som regionerna stärks genom att utbildning, forskning och rådgivning finns närmare produktionen.

Ansvarsfördelningen blir tydligare och resurser används effektivare. Samverkan går från att vara projektbaserad och personberoende till att bli en integrerad del av systemet.

Detta scenario innebär ingen radikal omstrukturering, utan snarare en successiv systemförstärkning där befintliga strukturer binds samman till en mer fungerande helhet.

Fördjupning: Exempel på tillämpade europeiska modeller för forskning och nätverk

Nederländerna (Wageningen-modellen)

Stark koppling mellan forskning, utbildning, rådgivning och företag inom horticulture/agtech. Central kunskapsnod med internationell roll.

Danmark (SEGES + yrkesutbildningarna)

Tydlig samordning mellan rådgivning, forskning och näringens utveckling genom en central aktör.

Sverige – Naturbruksgymnasier och gröna kluster

Regionalt förankrade kompetenscentrum där utbildning, företag och innovation kopplas samman.

Norge – NIBIO och regionala innovationsmiljöer

Kombination av statligt stödd tillämpad forskning och regional rådgivning nära produktionen.

Finland – Yrkesakademin/Novia-modeller inom primärnärings

Delvis exempel på svenskspråkig regional kompetenssamordning, men ännu relativt fragmenterad.

Österbotten inom energiklustret.

Detta är ett relevant regionalt exempel på hur utbildning, forskning, företag och offentlig sektor byggt ett koordinerat innovationssystem.

Åland

Ett eget forsknings- och rådgivningssystem inom frilandsodling.

SCENARIO 3

Strukturuomvandling och koncentration – ett nytt tak styr sektorn

I detta scenario drivs utvecklingen framför allt av marknadskrafter, teknologisk omställning och ökande krav på effektivitet. Resultatet blir en snabb strukturförändring där trädgårdssektorn koncentreras till färre, större och mer kapitalintensiva företag. Samtidigt förändras relationen mellan produktion, utbildning, forskning och rådgivning i grunden. Utvecklingen innebär inte en kris för hela sektorn, utan snarare en omformning där vissa delar blir mycket starka och konkurrenskraftiga medan andra försvagas eller försvinner.

a) Koncentration och nya produktionssystem

Inom växthusproduktionen domineras marknaden allt tydligare av ett fåtal stora företag. I Österbotten utvecklas en tydlig konkurrens mellan andelslaget och några stora självständiga aktörer som bygger egna marknads- och produktionssystem.

Teknikutvecklingen förändrar odlingen mer genomgripande än man tidigare förutsett. Växthusen utvecklas till nästan helt slutna system där utsläpp av ljus, värme och koldioxid minimeras. Automatisering, AI-baserad klimatstyrning, precisionsodling och avancerad dataanalys blir centrala konkurrensfaktorer.

Samtidigt uppstår nya produktionsformer kopplade till energiomställningen. Äldre växthus samt nyetablerade produktionsenheter använder överskottsvärme från datacenter och industriella processer. Dessa anläggningar specialiserar sig i hög grad på remonterande jordgubbar och annan intensiv bärodling med återkommande skörd över stora delar av året. Odlingen utvecklas mot växthusodling där behovet av arbetskraft inom plantskötsel minskar kraftigt jämfört med traditionell fruktgrönsaksproduktion. Produktionen blir mer teknikorienterad och kräver färre, men betydligt mer specialiserade, arbetstagare.

För att möta konkurrensen från importerade produkter utvecklar företagen avancerade marknadsstrategier baserade på analysverktyg, konsumentdata och segmentering. Direkt relation till konsument, premiumstrategier och produktdifferentiering blir avgörande för lönsamheten.

b) Blomsterodlingen pressas av internationell konkurrens

Blomsterodlingen fortsätter, men i mindre omfattning och under hård press från Centraleuropa och framför allt Nederländerna. Den danska blomsterproduktionen har i stort sett slagits ut, vilket fungerar som ett varningsexempel för Finland.

De största handelsträdgårdarna kan fortfarande leverera till butikskedjor genom kontraktproduktion, men många mindre aktörer överlever främst genom:

- direktförsäljning,
- specialsortiment,
- lokala premiumprodukter,
- upplevelsebaserad handel,
- udda eller nischade växter.

Marknaden polariseras mellan storskalig logistiskt optimerad produktion och småskalig nischproduktion.

c) Frilandsodlingen krymper kraftigt

Frilandsgrönsaksodlingen påverkas hårt av förändringar inom växtskyddspolitiken. Den finländska marknaden är för liten för att motivera kostnaderna för godkännande och förnyelse av växtskyddsmedel, vilket leder till att många preparat försvinner från marknaden.

Konsekvensen blir att stora delar av den inhemska volymproduktionen upphör eller övergår till ekologisk produktion. Samtidigt ökar konkurrensen från importerade grönsaker som produceras under andra regelverk och större marknader.

Vissa grödor blir svåra att producera ekonomiskt eftersom ekologisk odling leder till kvalitetsfel och försämrad hållbarhet. Detta driver fram intensiv forskning kring biologiska preparat och alternativa odlingsmetoder, men resultaten av forskningen visar sig att ofta vara starkt beroende av mikroklimat och lokala förhållanden.

Situationen får även politiska konsekvenser. När butikskedjorna i allt högre grad övergår till importerade produkter växer debatten om nationell beredskap, livsmedelsförsörjning och självförsörjningsgrad inom trädgårdssektorn.

d) Bär- och fruktproduktionen förändras

Den traditionella storskaliga jordgubbsodlingen på friland minskar kraftigt till följd av växtskyddsproblematik och mer extrema väderförhållanden kopplade till klimatförändringen.

I stället flyttas produktionen mot:

- tunnelodling,
- växthusproduktion,
- remonterande sorter,
- kontrollerade miljöer.

LED-belysning möjliggör året-runt-produktion av inhemska bär, även om produktionen ofta pausas under årets mörkaste månader av ekonomiska och kulturella skäl.

Även andra bärodlingar intensifieras. Svarta vinbär odlas exempelvis i mycket täta system där unga skott kontinuerligt förnyas för att minska växtskyddsproblem och förbättra kvaliteten. Produktionen blir mer arbetsintensiv eftersom handskörd krävs för att uppnå detaljhandelns kvalitetskrav men maskinskörd består för bären för livsmedelsindustrin.

Samtidigt sker en förflyttning mot smak, premiumkvalitet och färskkonsumtion snarare än volymproduktion.

Fruktodlingen koncentreras i praktiken till Åland, där klimat och etablerade marknader fortfarande ger konkurrensfördelar. På fastlandet finns endast ett fåtal specialiserade äppelodlingar kvar.

e) Ett nytt utbildningslandskap

Utbildningssystemet genomgår en kraftig omstrukturering. Den traditionella yrkesutbildningen inom trädgårdsnäringen minskar eller försvinner nästan helt i Finland. Kvar finns endast ett fåtal större utbildningsenheter nära större befolkningscentrum och starka produktionsmiljöer, exempelvis:

- Keuda i Mäntsälä i mellersta Nyland,
- Tuorla i Pikis när Åbo,
- Ahlman i Tammerfors.

Utbildningen koncentreras samtidigt till mer specialiserad och teknisk kompetens. Fokus flyttas från bred grundutbildning till:

- automatisering,
- dataanalys,
- industriell växtproduktion,
- energisystem,
- logistik,
- affärsutveckling.

Yrkeshögskolorna utvecklas mot mer forskningsbaserade modeller med professorsledd utbildning och professionell doktorandutbildning. Samtidigt ökar det nordiska samarbetet kring undervisning, eftersom enskilda länder inte längre har tillräcklig kritisk studerandemassa inom många specialområden.

Ett tekniskt universitet i Finland etablerar forskning och utbildning inom industriell växtproduktion, särskilt kopplat till växthusgrönsaker, energisystem och automatiserade produktionsmiljöer.

Ett nytt "tak" för sektorn

Som svar på fragmenteringen uppstår behovet av tydligare strukturer och samordning. I detta scenario diskuteras därför ett "gemensamt tak" för sektorn, där utbildning, forskning, rådgivning och utveckling samlas närmare varandra organisatoriskt.

Tre utvecklingsspår blir centrala

1

Samordning av utbildning på andra stadiet

Utbildning inom lantbruk, trädgård och närliggande områden integreras i större helheter för att säkra resurser och kritisk massa.

2

Minskad fragmentering i organisationsfältet

Aktörer samlas under tydligare strukturer där ansvar, funktioner och resurser koncentreras.

3

Nya målgrupper och bredare relation till samhället

Hobbyodlare, stadsodling och fritidsproduktion växer fram som nya målgrupper. Dessa får större betydelse både kommersiellt och samhällsligt genom lokal matproduktion, självförsörjningsintresse och hållbarhetsfrågor.

Rådgivningen privatiseras och specialiseras

Den offentligt finansierade rådgivningen minskar kraftigt. Kvar finns främst vissa nationella funktioner inom ekonomi, påverkningsarbete och AKIS-relaterade utvecklingsprojekt. I stället växer en marknad för privata rådgivare fram, både inhemska och internationella. Rådgivningen blir mer specialiserad och direkt kopplad till företagens behov. Drönare, AI-baserad analys och detaljerad odlingsdata används rutinmässigt i produktionsstyrningen.

Följder av scenariot

Resultatet blir en sektor med mycket hög produktivitet och internationell konkurrenskraft inom vissa delar av produktionen, särskilt inom högteknologisk växthusodling. Samtidigt är risken att antalet företag minskar kraftigt och den regionala bredden försvagas. Kompetens, kapital och produktion koncentreras till ett fåtal starka kluster. Sektorn blir effektivare men också mer sårbar för störningar i energi, internationell handel och kapitalmarknader. Kopplingen mellan näring och samhälle förändras också: från en brett förankrad regional näring till en mer industrialiserad och specialiserad produktionssektor.

9.Diskussion

Utredningen och kartläggningen visar att den finlandssvenska trädgårdsnäringen befinner sig i ett tydligt brytningsskede där framtidens utveckling i allt högre grad avgörs av hur väl hela systemet kring näringen fungerar. Odlingskunnandet och företagsamheten är fortsatt starka, särskilt i etablerade produktionsregioner som Österbotten och Åland, men samtidigt framträder flera strukturella utmaningar som påverkar näringens långsiktiga utvecklingsförmåga.

Analysen visar att trädgårdsproduktionens framtid inte enbart handlar om själva produktionen, utan om samspelet mellan utbildning, forskning, rådgivning, finansiering, organisationsstruktur och regional utveckling. När dessa delar fungerar tillsammans skapas starka kluster med hög innovationsförmåga och konkurrenskraft. När samordningen brister uppstår däremot sårbarheter som påverkar hela systemets funktion.

Ett återkommande tema genom hela utredningen är fragmenteringen inom stödsystemen runt näringen. Många organisationer arbetar med delvis liknande frågor, men ansvarsfördelningen är inte alltid tydlig. Detta leder till att resurser splittras och att utvecklingsarbete ofta blir projektbaserat och personberoende snarare än långsiktigt och strukturellt förankrat. Samtidigt finns ett starkt engagemang inom organisationerna och ett stort socialt kapital i de regionala nätverken. Utmaningen handlar därför inte främst om att minska antalet aktörer, utan om att skapa tydligare roller, bättre koordinering och mer strategisk samverkan.

Utbildningsfrågan framstår som en av de mest kritiska framtidsfrågorna. Bristen på svenskspråkiga utbildningsvägar inom trädgårdsnäringen, särskilt på andra stadiet, riskerar att försvaga kompetensförsörjningen ytterligare under kommande år. Samtidigt visar materialet att utbildningarnas geografiska placering har stor betydelse för rekrytering och regional livskraft. Om unga människor behöver flytta långt hemifrån redan i 15–16-årsåldern minskar sannolikheten att de återvänder till regionen och branschen senare i livet. I detta sammanhang framstår behovet av nya och mer flexibla utbildningsformer som tydligt. Specialyrkesexamina inom driftsledning och företagsledning, regionala utbildningslösningar i Österbotten samt en tydligare roll för folkhögskolor och öppna högskolestudier kan utgöra viktiga delar av ett framtida utbildningssystem.

Samtidigt blir samarbetet mellan utbildning och arbetsliv allt viktigare i takt med att företagen blir mer tekniskt avancerade och specialiserade. Teknologisk utveckling och energiomställning framträder både som risk och möjlighet. Investeringar i automatisering, klimatstyrning, energieffektivisering och dataanalys förändrar snabbt produktionssystemen, särskilt inom växthusodlingen. Detta gynnar större och kapitalstarka företag och driver på en fortsatt strukturutveckling mot färre men större enheter. Samtidigt skapas möjligheter för nya produktionsformer kopplade till exempelvis spillvärme från industri och datacenter. Utvecklingen innebär dock också att sektorn blir mer beroende av kapital, energi och internationella marknader. Den ökande koncentrationen kan stärka produktiviteten men samtidigt minska den regionala bredden och göra systemet mer sårbart för störningar i handel, energipriser eller geopolitik.

Diskussionen om nationell försörjningsberedskap och inhemsk livsmedelsproduktion får därför sannolikt större betydelse framöver. Forskningens roll framstår också som central. Intervjuerna visar att tillämpad, företagsnära och snabb forskning uppskattas högt inom näringen. Samtidigt efterfrågas bättre mekanismer för kunskapsöverföring mellan forskning och praktik. Demonstrationsmiljöer, living labs och tätare samarbete mellan företag, rådgivning och forskningsaktörer framstår som viktiga utvecklingsområden. Rådgivningen befinner sig samtidigt i ett skifte från bred generell rådgivning mot mer specialiserade och strategiska tjänster. Företagen efterfrågar i allt högre grad spetskompetens inom ekonomi, teknik, energisystem, ledarskap och affärsutveckling. Detta innebär att framtidens rådgivning sannolikt kommer att organiseras i nätverk och team snarare än genom enskilda generalister. Samtidigt ökar betydelsen av internationella kontakter och extern expertis.

De tre scenarier som presenteras i utredningen visar att utvecklingen kan ta olika riktningar beroende på vilka strategiska vägval som görs under de kommande åren. Ett fortsatt status quo riskerar att gradvis försvaga systemets bredd och långsiktiga förnyelseförmåga. Ett scenario byggt på samordning och systemförstärkning skulle kunna skapa ett mer robust och regionalt förankrat ekosystem kring näringen. Ett tredje scenario, präglad av snabb strukturförändring och koncentration, kan leda till mycket hög konkurrenskraft inom vissa delar av produktionen men samtidigt till minskad regional bredd och ökad sårbarhet.

Gemensamt för alla scenarier är att trädgårdsnäringens framtid inte kan reduceras till enbart en produktionsfråga. Det handlar i hög grad om **systemkapacitet**: hur väl olika aktörer kan samverka, hur kompetens byggs upp och överförs, hur resurser samlas och hur regionala styrkor tas tillvara. Framtidens konkurrenskraft kommer sannolikt att avgöras lika mycket av organisation, koordinering och kunskapsflöden som av själva odlingsproduktionen.

10. Slutförslag och sammanfattning

Utredningen visar att den finlandssvenska trädgårdsnäringen fortsatt har starka förutsättningar att utvecklas, men att detta förutsätter ett mer långsiktigt och systemorienterat arbetssätt. Neringen präglas av starkt entreprenörskap, etablerade produktionskluster och hög yrkeskompetens, men samtidigt av fragmenterade stödstrukturer, bristande utbildningsvägar och ökande krav på specialisering och investeringar.

Den mest centrala slutsatsen är att framtidens utvecklingsbehov i första hand är strukturella. Det handlar inte enbart om att stärka enskilda företag eller genomföra isolerade projekt, utan om att utveckla ett mer sammanhållet system kring näringen där utbildning, forskning, rådgivning, finansiering och organisationsfält fungerar som en helhet.

Utifrån utredningen framträder särskilt följande utvecklingsområden som centrala:

- stärkt och regionalt tillgänglig utbildning inom trädgårds- och naturbrukssektorn,
- utveckling av specialiserade utbildningar inom driftsledning och företagsledning,
- tydligare samordning mellan organisationer och stödfunktioner,
- utveckling av mer specialiserad och företagsnära rådgivning,
- starkare koppling mellan forskning och praktisk produktion,
- långsiktigare finansieringsmodeller för kompetens och innovation,
- ökad koordinering mellan svenskspråkiga och finskspråkiga aktörer,
- utveckling av regionala kompetens- och innovationsmiljöer.

Utredningen pekar också på behovet av en tydligare samordnande funktion inom sektorn. En sådan funktion kunde bidra till att koordinera utbildning, rådgivning, forskning och utvecklingsarbete samt fungera som länk mellan företag, organisationer och beslutsfattare. Syftet skulle inte vara att skapa nya parallella strukturer, utan att använda befintliga resurser mer strategiskt och effektivt.

Samtidigt behöver utvecklingen beakta att trädgårdsnäringen består av flera olika företagsmodeller och regionala förutsättningar. Framtidens system behöver därför vara flexibelt nog att stöda både högteknologiska och kapitalintensiva företag samt mindre och mer nischade verksamheter med lokal förankring.

En central fråga framöver blir hur balansen mellan effektivisering och regional livskraft ska hanteras. Strukturutvecklingen mot större och mer specialiserade företag kommer sannolikt att fortsätta, men samtidigt finns behov av att upprätthålla kompetens, utbildning och utvecklingskapacitet också utanför de starkaste produktionsklustren.

Utredningen visar sammanfattande att den finlandssvenska trädgårdsnäringen har betydande möjligheter att fortsätta utvecklas som en konkurrenskraftig och strategiskt viktig del av den inhemska livsmedelsproduktionen. **För att detta ska vara möjligt krävs dock att näringen i högre grad betraktas som ett sammanhängande system där produktion, kompetens, innovation och regional utveckling är ömsesidigt beroende av varandra.**

Om utredaren

Utredningen har sammanställts av trädgårdsagronomen, AFM, Arto Vuollet, sakkunnig inom trädgårdsproduktion vid Svenska lantbrukssällskapens förbund. Han har tidigare arbetat som överlärare och lektor med växthusodling som sitt specialkunnande vid yrkeshögskolan Hämeen ammattikorkeakoulu (HAMK) i utbildningsprogrammet för trädgårdsnäringen som utbildar hortonomer (YH). Tjänsten möjliggjorde att bilda ett internationellt kontaktnät inom högre hortikulturell utbildning.

Arto Vuollet har arbetat med kommersiell rådgivning och produktutveckling i företag inom växthusodling och frilandsodling. Han har praktisk erfarenhet av bärodling i ett familjeföretag. Sina obligatoriska praktiker gjordes i Finland på en plantskola, i två växthusföretag med både grönsaks- och blomsterodling. Forskningspraktiken gjordes i Danmark vid en holländsk-dansk fröfirma, för vilken han senare arbetade för som kontaktperson i Finland. Kompletterande visstidsanställningar vid dåvarande Näringsstyrelsen och Chymos Ab gav också bredare uppfattning av trädgårdsbranschen. Arbetsuppgifterna innan lärartjänsten innebar mycket rådgivning till trädgårdsföretag i Finland och Sverige, främst växthusodling, också i Närpes. De olika arbetsplatserna gav alla också insyn i den nederländska och rikssvenska trädgårdsbranschen.

Inom sitt arbete vid Svenska lantbrukssällskapens förbund har han koordinerat den nationella AgriHubi-nätverksarbetet för trädgårdssektorn, vilket är en del av Finlands AKIS-arbete (Agrikulturella Kunskaps- och Innovations Systemen) som en del av den nya jordbrukspolitiken.

Arto Vuollet är tvåspråkig eftersom han gick grundskolan och gymnasiet i Sverige men tillbringade somrarna på en släktgård i inre Finland. Den rikssvenska naturvetenskapliga gymnasieutbildningen ledde till studier i lantbruksvetenskaperna vid Helsingfors universitet med trädgårdsvetenskap som huvudämne.

Om metodiken

Utredningen har sammanställts med gängse metoder, där litteratursökning och intervjuer med nyckelpersoner inom branschen har analyserats med den långa erfarenhet som Arto Vuollet har från trädgårdsbranschen från den då obligatoriska förhandspraktiken för studierna 1979 till dags dato som sakkunnig inom trädgårdsproduktion.

Intervjuerna

Metoden var att diskutera kring de ämnen som ansågs centrala för utredningen. Alla frågor diskuterades inte med alla intervjuade personer, utan berodde på vilka områden respektive person hade särskild insyn i eller ville fokusera på. En typisk intervju varade cirka 45 minuter, men kunde pågå upp till en och en halv timme. Alla teman gällde trädgårdsnäringen generellt och regionalt i Svenskfinland.

Följande personer har intervjuats inom ramen för utredningen:

- Christer Finne, grönsaksodlare på friland, egen odling i Solf.
- Fredrik Regårdh, tidigare överträdgårdsmästare inom växthus- och frilandsodling, Axxell utbildning, Överby-enheten i Esbo.
- Dennis Grönroos, privat rådgivare, DG Växt på Åland; verksam inom potatis- och grönsaksodling på friland i Finland och Sverige.
- Fredrik Björklund, rådgivare vid firma Henselmans, verksam i de nordiska länderna inom frukt- och bärödling.
- Mikael Dahlqvist, odlingschef, Andelslaget Närpes Grönsaker.
- Anna-Karin Johansson, rådgivare inom växthusodling med inriktning på blomsterodling och biologisk bekämpning, Vendels Trädgårdsrådgivning, Sverige.
- Pernilla Gabrielsson, frukt- och bärrådgivare, ProAgria Ålands Hushållningssällskap.
- Kaisa Haga, trädgårdsrådgivare, ProAgria Österbottens svenska lantbrukssällskap (ÖSL).
- Nora Backlund, specialsakkunnig, Landsbygdsutveckling, Svenska lantbrukssällskapens förbund (SLF).
- Irene Vänninen, specialforskare inom växtskydd och växthusodling, Naturresursinstitutet (Luke).
- Nina Sevelius, lektor vid YH Novia, tidigare verksam vid SLF.
- Sanne Wikström, verksamhetsledare, Svenska Trädgårdsförbundet.
- Johanna Smith, trädgårdsombudsman, Svenska lantbruksproducenternas centralförbund (SLC).
- Anna Bertills, verkställande direktör, Svenska lantbrukssällskapens förbund (SLF).

Utöver dessa intervjuer har de centrala frågorna diskuterats med ett flertal andra personer inom trädgårdsnäringen.

